

K.K.T.C.
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Rehberlik ve Psikoloji Danışmanlık
Bilim Dalı

BOŞANMIŞ AİLE ÇOCUKLARININ
BENLİK SAYGISI
(LEFKOŞA ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Aydın Anıay

MİNE ÇALIŞKAN

LEFKOŞA-2003

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Mine Çalışkan'a ait .''Kıbrıs'ta Boşanmış Aile Çocuklarının Benlik Saygısı'' adlı çalışma jürimiz tarafından Rehberlik ve Danışmanlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Aydın Anıay

Üye, Doç. Dr. Halil Aytekin

Üye, Dr. Nazan Çamunoğlu

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER DİZİMİ	I
TABLolar DİZİMİ	III
ÖNSÖZ	VII
ABSTRACT(İNGİLİZCEÖNSÖZ)	IX
ZUSAMMENFASSUNG(ALMANCA ÖNSÖZ)	XI

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	1
PROBLEM	4
ALT PROBLEMLER	4
SINIRLILIKLAR	5
SAYILTILAR	6
TANIMLAR	6

BÖLÜM II

KURAMSAL TANIMLAR	
ÇOCUK	8
AİLE	10
AİLENİN SINIFLANDIRILMASI	12
EVLİLİK	14
BOŞANMA	16
BOŞANMANIN NEDENLERİ	21
BOŞANMANIN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	23

BOŞANMA OLAYINDA ANNE VE BABANIN	
DİKKAT ETMELERİ GEREKEN NOKTALAR	31
BENLİK	34
BENLİK SAYGISI	40
K.K.T.C. DE BOŞANMA	43
K.K.T.C.YASALARINA GÖRE BOŞANMA	46

BÖLÜM III

YAPILAN ARAŞTIRMALAR	53
----------------------	----

BÖLÜM IV

YÖNTEM	60
EVREN VE ÖRNEKLEM	60
VERİLER VE TOPLANMASI	60
VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMU	61

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUMLAR	62
ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI VE YORUM	103
KAYNAKÇA	107
EKLER	113

TABLÖLAR DİZİMİ

TABLÖLAR	SAYFA
1. Yaş dağılımı	62
2. Cinsiyet dağılımı	63
3. Ailenin boşanma durumunda birlikte kalınan ebeveyn dağılımı	63
4. Boşanma olguların ayrı oldukları ebeveyni görme sıklığı dağılımı	64
5. Kendini en az diğer insanlar kadar değerli bulma durumu	64
6. Kendinde bazı olumlu özellikleri olma düşüncesi	65
7. Kendini başarısız bir kişi olarak görme eğilimi	66
8. Diğer insanlar gibi bir çok şeyi başarabilme inancı	66
9. Kendisinde fazla gurur duyacak birşey bulamamak	67
10. Kişinin kendine karşı olumlu tutum durumu	67
11. Kişinin genel olarak kendinden memnuniyeti	68
12. Kişinin kendine daha fazla saygı duyma isteği	68
13. Kişinin kendini bazen bir işe yaramadığı düşüncesi	69
14. Kişinin kendini bazen yeterli bir insan olmadığı düşüncesi	69
15. Kişinin kendi hakkındaki düşüncelerini sık değişmesi	70
16. Kendi hakkında değişken düşüncelere sahip olması	70
17. Kişinin kendi hakkındaki görüşlerin çok çabuk değiştiğinin farkındalığı	71
18. Kişinin kendi hakkındaki bazı günler olumlu, bazı günler olumsuz düşüncelere sahip olma farkındalığı	71

19. Kişinin kendi hakkındaki düşüncelerin hiçbir şeyin değiştiremeyeceği düşüncesi	72
20. Kişinin başına birşey geldiğinde kimsenin onunla ilgilenmeyeceği düşüncesi	72
21. İnsan doğasında yardımlaşma gerçekten vardır düşüncesi	73
22. Kişinin insanlara güvenme düzeyi	74
23. Dikkatli davranmazsanız insanlar sizi kullanacak düşüncesi	74
24. İnsanların daha çokbaşkalarına yardım etmeyi veya kendi çıkarlarını düşünme eğilimler inancları	75
25. Kişinin eleştiriye karşı hassasiyet durumu	75
26. Eleştiri ya da azarlama kişiyi çok fazla incitmesi	76
27. Kişinin yanlış birşey yaptığında birinin gülmesi veya suçlamasının rahatsız ediyor olması	76
28. Mutlu olma durumu	77
29. Genelde oldukça mutlu bir kişi olma düşüncesi	77
30. Kişinin kendi ruh halinin ifadesi	78
31. Hayattan çok sevk alma inancı	78
32. Mutlu görülen diğer insanlar kadar mutlu olabilme isteği	79
33. Kişinin kendini karamsar ve kederli hissetmesi	79
34. Çoğu zaman başka birşey yapmaktansa oturup hayal kurma tercihi	80
35. Kişiyi hayalperest olarak değerlendirmesi	81
36. Kişi zamanının büyük bir kısmını hayal kurmak ile geçirmesi	81
37. Gelecekte nasıl bir insane olacağı hakkında hayal kurması	82
38. Ulusal veya uluslararası önemli konularda belirtilen görüş üzerine kişiye gülünmesi ve incinmesi	82

39. Ulusal veya uluslararası konular tartışıldığında genellikle kötü izlenim bırakmaktansa, hiç birşey söylememe tercihi	83
40. Toplumsal konularla ilgili tartışmalarda insanları kızdıracak birşey söylemektense, birşey söylememme tercihi	84
41. Uluslararası konuları tartışma durumu	84
42. Arkadaşlar ile birlikte uluslararası konuları tartışma durumu	85
43. Yalnız bir insane olma eğilimi	85
44. İnsanların çoğu kişinin gerçekten nasıl biri olduğunu biliyor düşüncesi	86
45. Uykuya dalma veya uykunun sürekliliği konusunda sorunlar	86
46. Ellerin rahatsız edecek kadar titremesi sorunları	87
47. Rahatsız edecek kadar sinirlilik sorunları	87
48. Rahatsız edecek kadar çarpıntı sorunları	88
49. Rahatsız edecek kadar başın içinde basınç sorunları	89
50. Tırnak yeme sorunları	89
51. Egzersiz veya çalışma zamanları dışında rahatsız edecek kadar nefes darlığı sorunları	90
52. Rahatsız edecek kadar ellerde titreme sorunları	90
53. Rahatsız edecek kadar baş ağrısı sorunları	91
54. Rahatsız edici kabuslar sorunları	91
55. 10-11 yaşlarında annenin kişinin arkadaşlarını tanıması	92
56. Bu dönemde babanın arkadaşlarını tanıması	92
57. 5.-6. sınıflarında karnenin iyi olduğu durumunda annenin ilgilenmesi	93
58. 5.-6. sınıflarında karnenin iyi olduğu durumunda babanın ilgilenmesi	94

59. 5.-6. sınıflarında karnenin kötü olma durumunda annenin ilgilenmesi	94
60. 5.-6. sınıflarında karnenin kötü olma durumunda babanın ilgilenmesi	95
61 Diğer aile bireylerinin kişinin söylediklerine ilgi göstermesi	95
62. Kendilik değeri	97
63. Benlik değeri	97
64. İnsanlara güvenme düzeyi	98
65. Eleştiriye duyarlılık düzeyi	98
66. Depressif duygulanım düzeyi	99
67. Hayalperestlik düzeyi	99
68. Kişiler arası ilişkilerde tehdid duygusu düzeyi	100
69. Psisik izolasyon düzeyi	100
70. Tartışmalara katılma düzeyi	101
71. Psikosomatik belirtiler	101
72. Anne babanın ilgi düzeyi	102

Bu etkiyi en aza indirmek için anne babaya çok büyük bir görev düşmektedir.

Belki bu evlilik çiftler için bitmiş olabilir ancak annelik ve babalık bu boşanma ile bitmiş değildir. Özellikle boşanma sonrası çocukların anne-babadan gördükleri ilgi ile en sevdikleri varlıkları olan anne ve babalarının ayrılışını kendisinde açmış olduğu yarayı bir nebze kapatabilir.

Bu araştırma Kıbrıs'taki yüksek boşanma oranını ve ortada kalan çocukları göz önünde bulundurarak çocuğun ileriki yaşamını etkileyen bu boşanmanın benliksaygısına etkisini inceleme amacıyla yapılmıştır.

Araştırma ve çalışmalarım esnasında yardımlarını esirgemeyen başta tez danışmanım Doç.Dr. Aydın Ankay'a, statistik çalışmalarım için bana yol gösteren Doç.Dr.Mehmet Çakıcı'ya ve Birsen Şanlı Ayyıldız'a ve bu çalışma süresince bana her konuda destek olan eşim Nevzat Çalışkan'a teşekkürleri bir borç bilirim.

ABSTRACT

A family is a very important concept for every single child. A child is born, grown up and acquires a shape within the family surroundings. Communication between individuals within the family effects the child in positive and negative sense as well.

The warm, respectful and positive relations between the parents undoubtedly have important positive contribution to child's life.

However, it is unfortunately not easy to find that kind of positive relation and we come to find out that parents are about to divorce.

The children are much more Having no love and warm affection and even having a cold war within a family affect the negative contribution to child's life and child's perception in a negative sense.

Divorce is percieved as a crucial and permanent formula by the parents.

In the results of the research, we came to find out that affected much more than the divorced parents.

Just for the sake of preserving their own life in this way or another, the divorced couples live their life freely as they want. However, the

children can not assimilate the disintegration as fast as the adults can. The children feel the side affects of divorce in their whole life. It is the duty of parents to minimize the side affects of divorce.

The marriage might have ended for the parents, however, it must be taken into consideration that the role of being a mother and father can not be neglected. Even if the parents get divorced, they have to provide the affection and safety required by their children after the disintegration since the affection provided by their precious divorced parents can be a little remedy for the consequence of deep upsets.

Taking into consideration the high number of divorced parents in Northern Cyprus, the disintegration having a very great deal of affect on child's future life and the children who are left destitute, this research has been done for the purpose of investigating the influence of divorce on self-esteem of a child.

ZUSAMMENFASSUNG

Eine Familie ist eine sehr wichtige Vorstellung für jedes einzelne Kind. Ein Kind wird geboren, aufgewachsen und erwirbt eine Form innerhalb der Familienumgebung Kommunikation zwischen Individuen innerhalb der Familie wirkt dem Kind im positivem und negativem Sinne ..

Die warmen, respektvollen und positiven Verbindungen zwischen den Eltern haben einen wichtigen und positiven Beitrag für das Selbstbewusstsein des Kindes.

Aber es ist leider nicht leicht, solch ein Bild von Familie zu finden, und wir stellen fest ,dass viele Eltern sich trennen wollen.

Liebelosigkeit, Kälte und kalter Krieg bewirkt auf dem Kind eine negative Einstellung vom eigenen Bewusstsein.

Scheidung ist eine entscheidende Formel für die Eltern.

In den Ergebnissen der Forschung stellte sich heraus,dass die Kinder viel mehr als die Eltern psychologisch geschädigt werden .

Das geschiedene Paar muss ihr Leben weiterführen . Aber die Kinder können den Zerfall nicht so schnell aufnehmen, wie es die Eltern tun.In

manchen Fällen tragen die Kinder einer getrennten Familie ihr ganzes Leben lang die Auswirkungen (Schäden) dieser Trennung.

Es ist die Pflicht der Eltern, die Schäden der Scheidung zu minimieren.

Die Ehe könnte für die Eltern beendet haben, aber es muß in Erwägung gezogen werden, dass die Rolle, eine Mutter zu sein, und ein Vater zu sein nicht vernachlässigt werden sollte. Auch wenn die Eltern geschieden werden, müssen sie die Zuneigung ihrer Kinder immer bereitstellen damit sie die Schäden von dieser Trennung auch nur ein bisschen Heilen können.

Diese Forschung, wurde wegen der hohen Anzahl geschiedener Eltern in Nördlichem Zypern, und zur Erforschung auf den Einfluß der Scheidung auf die Kinder und auf Selbstachtung eines Kindes gemacht..

BÖLÜM I

GİRİŞ

Son yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin, farklı aile yaşantısının beraberinde getirmiş olduğu sıkıntıların en büyüğü ailelerin boşanma sınırına gelmeleridir.

Bu boşanmalar sadece eşler arasındaki huzursuzluk ve gerginlikle ile bitmiyor. Ailelerin önceleri gözbebeği olan çocuklar bu boşanmadan en çok etkilenen taraf oluyor.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Benlik, kişinin hem bilinçli, hem de bilinç dışı olarak kendini algılayışı. kendini nasıl düşündüğüdür. Çocuğun kendine karşı geliştirdiği tutum, onun tüm yaşamını olumlu ya da olumsuz olarak yönlendirecektir.

Kalıtım ve yaşantı sonucu şekillenen benliği, en çok aile, okul ve akran ilişkileri etkilemektedir. Aile, insan yaşamında herşeyden önemlidir. Bir çocuk, aile ortamında doğar, büyür, gelişir ve şekillenir.

Aile içinde anne ve babanın ilişkisi evin genel havasını belirler. Sevgi dolu, uyumlu ve sıcak ilişkiler, anne ve babadan çocuklara yayılır Aynı şekilde gergin ve sürtüşmeli bir karı-koca ilişkisi çocuklar için güvensiz ve tedirgin bir ortam yaratmaktadır.

Son yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin, farklı aile yaşantısının beraberinde getirmiş olduğu sıkıntıların en büyüğü ailelerin boşanma sınırına gelmeleridir.

Bu boşanmalar sadece eşler arasındaki huzursuzluk ve gerginlikle ile bitmemektedir. Ailelerin önceleri gözbebeği olan çocuklar bu boşanmadan en çok etkilenen taraf olmaktadır.

Zaman zaman eşler arasındaki anlaşmazlık çocuklara da yansıtılmaktadır. Bazen de boşanma sonrası bir taraf çocuklarını ihmal etmekte hatta unutmaktadırlar. Sanki evliliğin bitmesi ile birlikte annelik veya babalık da bitirilmiş sayılmaktadır.

Yapılan araştırmalar sonucunda çocuklar açısından çok acı bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Kıbrıs'taki boşanma oranının yüksekliği ve ortada kalan çocukların ruhsal açlığı ve kişisel sorunları bu araştırmayı yapmama sebep oldu.

Okullarda görülen sorunlu çocukların çoğu araştırılınca boşanmış veya sorunlu aile çocukları oldukları ortaya çıkmaktadır.

Bu çocukların ruhsal açlık ve kişisel sorunlar yaşamamaları için önce anne babaya sonra biz eğitmenlere çok büyük görevler düşmektedir.

Sevginin duyumsanmadığı, soğuk, huzursuz evliliklerde, çocuk da bunu hissedecek ve olumsuz yönde etkilenecektir. Bu bağlamda, çocuğun psiko-somatik sorunlarla yüz yüze gelmesi kaçınılmaz olacaktır.

Birbirlerine karşı sevgi duymayan ya da bir zamanlar duydukları sevgiyi yitiren anne-babalar, salt “çocuklar için” diye düşünerek bu birlikteliği sürdürmeye çalışmaktadırlar. Oysa, sürdürdükleri durumda, çocuğa yarar yerine zarar da verebilirler. çocuk mutsuz bir anne-baba ile yaşamaktansa, mutlu bir anne ya da mutlu bir baba ile yaşamalıdır.

Boşanma kararı verildiğinde, çocuk bu durumdan da mutlaka etkilenecektir. Bu olumsuz etkiyi en aza indirmek görevi yine anne-babaya düşmektedir. Çocuğun bu durumdan fazla örselenmeden kurtulabilmesi için anne-babalar üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeli ve doğru davranış örüntüleri geliştirmelidirler.

Yetişkinler için bile boşanma olayının insan yaşamındaki önemi büyüktür. Henüz tam olarak olgunlaşmamış ve şekillenmemiş olan çocuklar için olan önemi ise yadsınamayacak kadar büyüktür.

PROBLEM

Kıbrıs'ta boşanmış aile çocuklarının ve boşanmamış aile çocukların benlik saygıları arasında fark bulunuyor mu ?

ALT PROBLEM

Boşanma, çocuklarda kendilik kavramının sürekliliğini etkiliyor mu?

Boşanma, çocukların insanlara karşı geliştirdikleri duygularını etkiliyor mu?

Boşanma, çocukların eleştiriye duyarlılıklarını etkiliyor mu?

Boşanma, çocuklarda depresif duygulanımı etkiliyor mu?

Boşanma, çocuklarda hayalperestliği etkiliyor mu?

Boşanma, çocukların kişiler arası ilişkilerini etkiliyor mu?

Boşanma, çocukların tartışmalara katılabilme derecelerini etkiliyor mu?

Boşanma, çocukların kişilik izolasyonlarını etkiliyor mu?

Boşanma, görülebilecek psiko-somatik belirtilerin ortaya çıkmasında etkili olabilir mi?

Boşanma sonucunda anne-baba ilgisinin çocuklara etkisi ne derecede oluyor?

SINIRLILIKLAR

– Araştırmanın verileri 2002-2003 öğretim yılında KKTC deki resmi ve özel Ortaokullarına devam eden 11- 16 yaş arası öğrencileri ile sınırlıdır.

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan öz- Kavramın ölçeklerin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri olan yaş, cinsiyet ve aile yapıları öğrencilerin kendilerinden toplanan bilgilerle sınırlıdır.

SAYILTILAR

1- Bilgi toplamak için kullanılan ölçekler geçerli ve güvenilirlerdir.

2- Öğrenciler soruları içtenlikle ve objektif olarak cevaplamışlardır.

TANIMLAR

ÇOCUK

Çocuklar, canlılar içinde en yoğun bakımla, özenle ve en uzun sürede olgunlaşan varlıklardır. Uzun yıllar korunup desteklenmesi ve yönlendirilmesi gerekir.(Atilla,1989)

AİLE

Aile kısaca, “En küçük toplumsal kurum” diye tanımlanabilir. Anne, baba ve çocuklardan oluşan bu kuruluşun yasalarla saptanan görevleri yanında, geleneklerle belirlenen birçok başka işlevi de vardır.(Anar,1986)

EVLİLİK

Evlenme, aileyi meydana getiren toplumsal ilişkileri şekillendirip. sağlamlaştıran, sözleşmeye dayalı bir anlaşmadır. Evlilik böylece. bir kural ve gelenekler bütünüdür.(Yavuzer,1995)

BOŞANMA

Hukuk yönünden boşanma, evlilik sözleşmesinin sona ermesidir. Ancak ruhsal açıdan, ailenin bölünmesine ya da tümünden dağılmasına yol açan ve bütün aile üyelerini sarsan karmaşık bir olaydır.(Güvenç,1979)

BENLİK

Benlik. kişinin bilinçli ve bilinçdışı tüm ruhsal yapı ve donanımların kapsamaktadır. Benliğin iskeleti erken çocuklukta oluşmakta, ergenlikte gelişip son şeklini aldıktan sonra yaşam boyunca kişiyi yönlendirmektedir.(Alkın,1991)

BENLİK SAYGISI

Benlik saygısı kişinin ego gücü ölçülerinden biridir. Benlik saygısının yani kendinden hoşnut oluşun yüksek olması ama bunun alçak gönüllülükle dışa vurulması kültürel bir gerekliliktir (Rosenberg,,1965)

BÖLÜM II

KURAMSAL TANIMLAR

ÇOCUK

Çocuklar bu dünyaya kendi istekleri ile gelmezler. Onlar bir aşkın meyvesi peri masallarının ölmez bir kahramanı olarak doğarlar. “Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde”nin tılsımı ile vaat edilmiş bir mutluluğu güzel sözlerle, oyuncaklarla, çikolatayla, yeni giysilerle ve kucak kucak sevgiyle paylaşarak büyümeye başlarlar. Sonra bir gün, evet bir gün o yavruya denir ki ; “ Senin baban eve gelmeyecek artık” ya da “ Annen gitti, onu ölmüş bil !” (Walczak ve Burns,1999:7)

“Aile kurmak için yapılan sözleşmelere tören ve törelere evlendirme denir. Çağdaş toplumlarda aile kurmak için yapılan sözleşmeler resmi ve biçimseldir. Çağdaş toplumlarda aile, bireysel ve özel kurum olmaktan çıkmış, devletin denetiminin arttığı bir kurum haline gelmiştir.” (Ankay,1998:180)

Çocuklar, canlılar içinde en yoğun bakımla, özenle ve en uzun sürede olgunlaşan varlıklardır. Uzun yıllar korunup desteklenmesi ve yönlendirilmesi gerekir.

En küçük toplumsal kurum olan ailenin, yasa ve geleneklerle belirlenen görevleri arasında, çocuklarını fizyolojik ve psikolojik açıdan sağlıklı yetiştirerek, kişilik gelişimlerini olumlu olarak desteklemeleri gelir. Bu nedenle çocuk ailenin sevgi ve ilgisinden yoksun kaldığında, ruh sağlığı bozulabilir .(Atilla,1989)

Ailenin çocuk üzerine etkisi, doğumdan önce başlar, tüm yaşamı boyunca sürer. Anne-babanın davranışları ve ilişkileri çocuğun yaşamını birincil derecede etkiler

Aile, içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili bir biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği eşler ve ana-babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında belli bir ölçüde içten, sıcak ve güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok yer aldığı toplumsal bir kurumdur . Bu kurum çocuğun gelişimi, sağlıklı bir insan olabilmesi için duygusal gereksinimlerin karşılandığı yerdir. Tartışmasız kabul edilir ki çocuğun gelişimi, büyük ölçüde çocukluğu boyunca güvenebileceği ve kendine destek alabileceği bir bakıcının varlığına dayanır. Dünyaya yeni gelen bebeğin yaşamının ilk aylarından başlayarak anne sıcaklığı, annenin ses tonu, annenin beden titreşimine karşı duyarlı olduğu ve anne sevgisinin bebeğe verilen süt kadar gerekli olduğu, bilimsel olarak doğrulanmıştır. Bu duygusal bağın kurulamaması ve diğer unsurların yoksunluğu durumunda bebeğin ileriki yaşamında pek çok sorun ortaya çıkmaktadır.(Ozankaya ,1991)

AİLE

Her sosyo-kültürel Sistemde, kadın-erkek ilişkilerini düzenleyen, doğan çocuğun bakımından, beslenmesinden sağlık ve eğitiminden sorumlu olan bir aile kurumu vardır .(Güvenç,1986)

Doğum yoluyla topluma katılmış insan yavrusunun normal koşullarda ilk tanıştığı ve toplumsallaşmasında rol oynayan ilk ve belki de en önemli çevre ailesidir.(Anar,1986)

Aile kısaca, "En küçük toplumsal kurum" diye tanımlanabilir. Anne, baba ve çocuklardan oluşan bu kuruluşun yasalarla saptanan görevleri yanında, geleneklerle belirlenen birçok başka işlevi de vardır.(Yörükoğlu,1980:125) .

Aile içinde insan türünün belli bir şekilde üretildiği, topluma hazırlama sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili bir şekilde olduğu, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşler ve anne-babalarla çocuklar arasında sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurumdur.(Güvenç,1978)

Aile en etkili eğitim kurumu olarak çalışır. Kişilik, aile ortamında gelişir. Çocuğun toplumun değer yargılarına ve niteliklerine uygun bir birey olarak yetişmesi, önce aile çevresinde sağlanır. Başka bir anlatımla, bir toplumun ekininin kuşaktan kuşağa aktarılması, ailede

başlar okulda ve çevrede sürer gider.(Yörükoğlu,1980:125)

Aile, çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir. (Yavuzer,1995) Anne-baba severek, özenli bakım vererek, çocuğa bir güven ortamı yaratır, onun sağlıklı büyümesini sağlar. Yeteneklerinin gelişmesine yardım ederler. Güç durumlarda yanında olur, desteklerler. Anne-baba, onların hem kişilik gelişimine, hem de cinsel kimliklerini kazanmalarına yardımcı olurlar.(Yörükoğlu,1980)

Aile içindeki iletişim bozulduğunda, bu durumdan yetişkinler kadar çocuklar da etkilenir. Bazen ne yazıktır ki, tek çözüm boşanma olarak görülür.(Şahbaz,1994)

Çocuk öfkeyi de, kızgınlığı da, sevgi ve hoşgörüyü de evde görerek, yaşayarak öğrenir Sevgi, acıma, anlayışlı olma gibi duygular, öğütlerle aşılabilir nitelikler değildir. Ancak, anne ve baba örnek alınarak, yavaş yavaş geliştirilir. Çocuğun, çevresinde hep tatlı dil, güler yüz görmesi diye bir kural yoktur. İnsanca duygular olan kızgınlık, öfke gibi olumsuz duyguları da tanımalıdır. Ancak, çocuk bu olumsuz duyguların nasıl dizginlendiğini, nasıl uygarca dışa vurulduğunu da evinde öğrenir. Saldırganlığını sınırlayamayan bir baba ya da öfke saçan bir anne, çocuğuna ölçülü olmayı öğretemez .(Yörükoğlu,1980)

Büyüme aşamalarında başarılı olan çocuklar, iyi aile ilişkileri içinde yetişmiş bireylerdir. Aile içinde gerçekleşen başarılı ilişkiler, mutlu, arkadaşça, bunalımdan uzak ve yapıcı bireylerin oluşumunu sağlar. Bunun tersine olarak, büyük sevgi açlığı gösterirler. Bu açlık da bir takım davranış ve uyum bozukluklarına neden

olabilir.(Yavuzer,1995)

AİLENİN SINIFLANDIRILMASI

SOYBAĞINA VE OTORİTEYE GÖRE AİLE

ANA AİLE

Avcılık ve toplayıcılıkla geçinen toplumlarda, toprağa yerleşme ile beraber ortaya çıkan bir aile şeklidir. Erkekler çoğunlukla, oturma yerinden uzaklarda yapılan avcılıkla uğraşmaktadır. Kadın ise, çocukların korunması, beslenmesi işini yerine getirmekte, ailenin geleceği ile ilgilenmektedir. Baba otoritesi yoktur.

BAHA AİLESİ

Bu aile tipi, baba soyunun ve otoritesinin ağır bastığı aile tipidir. En tipik örneklerinden birisi ataerkil ailedir. Bu aile tipinde sonsuz ve mutlak bir baba otoritesi hakim dir.

BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE AİLE

BÜYÜK AİLE

Çok sayıda küçük, çekirdek ailenin aynı çatı altında oturmasıyla oluşan bir aile tipidir. Bu ailede akrabalık bağları çok kuvvetlidir. Gelenek ve göreneklere bağlılık kuralıdır. Aile içindeki en yaşlı üye, aile reisidir.

KÜÇÜK AİLE

Bu aile, çok çeşitli adlarla anılmaktadır. Çekirdek aile, dar aile, modern aile, çağdaş aile, modern demokrat aile gibi.

Küçük aile karı, koca ve evli olmayan çocuklardan meydana gelen en küçük toplumsal birimdir. (Özkalp, 1986)

EVLİLİK

İnsanların büyük bir çoğunluğu için mutluluğu ve sıkıntılarıyla birlikte evlilik ulaşılacak istenen 'normal bir amaçtır.(Geçtan,1982)

Evlenme, aileyi meydana getiren toplumsal ilişkileri şekillendirip sağlamlaştıran, sözleşmeye dayalı bir anlaşmadır. Evlilik böylece bir kural ve gelenekler bütünüdür.(Özkalp,1986)

Geçmişte olduğu gibi günümüz toplumlarında da evlilik sistemine giriş, bu sistemden çıkıştan daha kolaydır. Ama insanlar evlenirken olumsuz örnekleri hiç düşünmez ve geleceğin mutlaka mutlu günlerle dolu olduğuna inanırlar.

Birbirlerine olan sevgilerini yitiren çiftler, çoğu kez evliliklerini çocuk sevgisiyle sürdürebilirler. Ancak mutsuz evliliklerini sona erdirmeye yürekliliğini gösteremeyen bazı kişiler, çocukları gerekçe olarak kullanarak boşanmış olma ya da yalnız kalma korkularını görmezlikten gelmeye çalışırlar.(Geçtan,1982)

Mutsuz bir evliliği ne pahasına olursa olsun, sürdürmek ne toplum, ne eşler, ne de çocuklar için sağlıklı sayılmaz.(Yörükoğlu,1983)

Evlilik sorunları ruh hekimine ya da psikologa danışılabilir. Eşlerin kişilikleri araştırılır, olaylara ve yaşama bakış açıları incelenir. Eğer hiç uyuşamıyorlarsa, beklentileri farklı ise, aile bağının anlamı

çoktan yitirilmişse, boşanmak en uygun çözümdür. En uygun boşanma zamanı, daha çocuk doğmadan ve iyice düşünülüp yapılandır. Çocuk, mutsuzluğa ışık getirecek bir mucize değil, ancak mutlu yuvalarda açmak isteyen bir çiçektir.(Tanaltay,1990)

Son yıllarda, boşanan çiftlerin sayısı gitgide artmaktadır. Bir yıldan bir yıla yüzde yüz bir artıştan söz ediliyor. İnsanlar mı daha sabırsız oldu; yoksa yaşama şartları mı değişti?

Boşanmadığı, boşanamadığı halde mutsuzluğunu, kopukluğunu sürdüren çok insan var. Eğer bugün boşanma olaylarına sık rastlanıyorsa bu, kadının ekonomik güvencesini bulma yolundaki çabalarının da etkisidir.(Tanaltay,1990)

BOŞANMA

Hukuk yönünden boşanma, evlilik sözleşmesinin sona ermesidir.

Ancak ruhsal açıdan, ailenin bölünmesine ya da tümünden dağılmasına yol açan ve bütün aile üyelerini sarsan karmaşık bir olaydır.

Boşanmaların büyük çoğunluğunun evliliğin ilk yıllarında olduğu düşünülürse, aile birliğinin bozulmasından en çok zarar görenlerin, küçük çocuklar olduğu ortadadır. Gerçekten, kişiliğin geliştiği bu ilk yıllarda çocuk için en önemli şey analı babalı bir yuvada sevilerek, güven duyarak yetiştirmektir.(Yörükoğlu,1980:264)

Evlilik birliğinin ortadan kalkmasına boşanma denir. Boşanma insanlık tarihi kadar eskidir.Ancak boşanmanın biçimi farklılık göstermiştir. Kimi toplumlarda boşanma kolay olduğu halde kimilerinde hiç bir biçimde boşanmaya izin verilmez (Katolik hukuku). İncil’de “ Evlenmekle erkek ve kadının ruhları birleşir. Tanı’nın birleştirdiğini kul ayıramaz” hükmü yer almıştır.(Ankay,1998:180)

Hızlanan toplumsal değişmeler, farklı sosyo-ekonomik kesimlerden ve değer yargı sistemlerinden gelen kişiler arasındaki evliliklerin sayısını arttırmıştır. Farklı kesimlerden gelen kişilerin evlilikleri sarsıntılar karşısında daha kolay yıkılır.(Tanaltay,1990)

Aslında, günümüzde boşanmaların yaygınlaşması, insanların evliliğe daha az istekli olmasından değil, mutlu bir evlilik kurma

isteğinin giderek artmasından kaynaklanmaktadır.(Bilir,1981:193)

Kadının toplum içindeki yerinin değişmesi de bazı toplum kesimlerinde boşanma sayısının artmasında önemli bir etmendir.(Tanaltay,1990)

Eşlerin kişisel psikolojik güçlükleri evliliklerin bozulmasında en önemli etmenlerden biridir. Böylesi durumlar genellikle eşlerin evliliğe ilişkin bilinçli ve bilinçdışı beklentileri arasındaki farklılık ve uyumsuzlıktan kaynaklanır. Günümüzde evliliklerin bozulmasına karşı, toplumun geliştirdiği tutum geçmişe oranla, çok daha esnektir.(Gençtan,1982)

Boşanma kararı genellikle aylar ya da yıllar süren bir gelişim sürecinden geçerse de, çoğu kez ani bir patlama görünümünde ortaya çıkar. Evlilik ne denli mutsuz olursa olsun yine de boşanma kararı insanları korkutan bir olaydır.

Bazı eşlerin nevrotik bağları o denli güçlüdür ki, çekişmelerini boşandıktan sonra ve hatta yeniden evlenseler de sürdürürler. Bu gibi çatışma durumlarında, çocuklar da piyon gibi kullanılabilir.(Gençtan,1982)

Bugünkü baskın görüş, mutsuz evliliğin ne çiftlere ne de çocuklara yararlı olabileceği yönündedir. Bu görüşe göre, mutsuz anne-baba yerine, mutlu anne veya babanın yanında çocuk daha sağlıklı yetişir. Boşanma sonucu kendisini daha mutlu bir ortam içinde bulan

anne veya babanın yanındaki çocuğunun da, anne ya da babası gibi daha mutlu olduğu gözlenmektedir. Çocuğun hem anneyle hem de babayla etkileşime gereksinimi vardır. Bu etkileşim olumlu ve sağlıklı olursa yararlıdır.(Cüceloğlu,1994:384-385)

Eş ile olan tartışma ya da anlaşmazlık konusu çocuktan saklanabilir, ama çocuk bu durumun beraberinde getirdiği gerginliklerden korunamaz. Aile, çocukların tatsızlıklardan habersiz olduğunu umut eder. Oysa tartışma sonrası konuşmalar çoğu kez soğuk ve sert olduğundan, çocuk tartışmanın yoğunluğu ve derinliği hakkında düşünce sahibi olur.(Salk,1995)

Toplumdaki yeni özgürlük anlayışı, geleneksel görev ve bağlılık duygularını gevşetmiştir. Dinsel kurumların evlilik üzerindeki baskıları da büyük oranda kalkmıştır. Bunun sonucu olarak toplum daha hoşgörülü davranmaya, boşanmayı bir ayıp bir günah olarak görmemeye başlamıştır.

Boşanma eşler için mutsuz bir evlilikten çıkış olsa da ailenin yıkımı demektir. Ayrılmanın kaçınılmaz ve gerekli olduğu durumlarda bile sorunlar bitmez. Evlilikteki çarpık ilişkiler, evlilik sonlandıktan sonra da çocuklar aracılığı ile sürer gider. Bu nedenle boşanma her zaman, evlilik öncesi özgürlüğe tam bir dönüş veya kurtuluş sayılamaz.(Yörükoğlu,1993)

Wallerstein'in boşanmış eşler üzerinde karşılaştırmalı olarak yaptığı bir araştırma ilginç bulgular vermektedir. Boşanmış erkeklerde,

evli erkeklere göre beş kat yüksek oranda, boşanmış kadınlarda da evli kadınlara göre üç kat yüksek oranda ruhsal bozukluk saptanıyor. Bu bulgular iki şekilde yorumlanabilir. Ya mutsuz evlilikler eşlerde ruhsal uyumsuzluklara yol açıyor ya da ruhsal uyumu bozuk olanların evlilikleri kısa sürüyor. Her iki yorumda da gerçek payı vardır.(Wallerstein,1979)

Tek bir çatı altında yaşamasalar da anne ve baba sevgisinden ve desteğinden yoksun olmayan bir çocuğun ruh sağlığının bozulması gerekmez. Ancak her boşanmada, çocukların da belli ölçüde örselendikleri gerçeği yadsınamaz. Bunu en aza indirmek, anne ve babanın yanlış tutumlardan kaçınması ile sağlanabilir. Başarısız eşlerin, anne-baba olarak da başarısız olmaları gerekmez.(Anar,1986)

Boşanmayı izleyen ilk yıl boyunca, çocukla anne-baba arasındaki ilişkilerin kalitesi düşük olmaktadır. Eşler kırgınlık, depresyon, şaşkınlık ve duygusal kararsızlık nedeni ile çocuklarının arzu ve gereksinimlerine hassas bir şekilde yaklaşamamaktadırlar. Fakat ikinci yıl boyunca anne ve baba çocuklarıyla ilgili bu önemli sorumluluklarda daha etkili olabilmektedirler.(Santrock,1983)

Boşanma durumunun kabullenilmesi olayı, ailenin tüm üyeleri için kesin bir uyumu gerektirmektedir. Hem anne ve babanın hem de çocukların boşanma olayını kabullenmeleri için, boşanmanın olacağını bilmeye, boşanmanın kendisine, anne veya babanın diğerine karşı oluşuna, arkadaş grubunun davranışlarına, anne ve babadan salt biriyle yaşamaya, yeniden evlenmeye ve ailenin başarısızlığına dahil edilmeye

uyum sağlamaları gerektiği ileri sür÷lmektedir.(Hurlock,1986)

Amerika'da boşanmış olan 48 aileyi uzunlamasına gözleyen Hetherington, Cox ve Cox adlı psikologlar, boşanmanın ilk yılında çocukların daha huzursuz olduklarını, zamanında yemek yemediklerini ve yatağa gitmediklerini, daha arsız ve söz dinlemez hale geldiklerini gözlemlemişlerdir. Boşanan anne veya baba çocuklarına daha başlangıçta daha az zaman ayırmış ve çocuklarıyla pek ilgilenememişlerdir.(Hetherington,1978)

BOŞANMANIN NEDENLERİ

Medeni kanun yasasında boşanma nedenleri şu başlıklar altında toplanıyor.

- 1- Eşlerden birinin, evlilik dışı cinsel ilişkisi ve aldatması
- 2- Eşlerden birinin, onur kırıcı suçlardan hüküm giymesi, onursuz bir yaşam sürmesi
- 3- Eşlerden birinin ötekinin canına kıyma girişimleri ve çok kötü davranması
- 4- Eşlerden birinin, ötekini bırakıp gitmesi (terk)
- 5- Eşlerden birinin ağır ruhsal hastalığı
- 6- Aşırı geçimsizlik ve uyumsuzluk

Her evlilikte dile getirilen, ya da açıklanmayan beklentiler ruhsal gereksinimler vardır. Bu beklentilerin karşılamasında yetersiz kalırsa, sonuç düş kırıklığı olur. Sürekli olarak boşa çıkan beklentiler ve başarısız kalan yaklaşma çabaları duygusal bağı sarsar. Evlilik, duygusal alışverişin dengeli olarak sürdürüldüğü bir ortak yaşam olmaktan çıkar. Eşlerden birinin sürekli özverili olması ve ezilmesi aracılığı ile yürüyebilir duruma düşer. Boşanma, bir çözüm olarak tartışılmaya başlanır. Karşılıklı suçlamalar, gerginlikler, ağız ve el kavgaları ile yüklü çetin bir döneme girilir. Geçimsizlik nedenleri çok önemli olarak boşanmayı göze almak eşler için hiç de kolay değildir. (Yörükoğlu, 1983:264-265)

Boşanmaya neden olan kavgaların temelinde bilinç dışı etkenler de rol oynamakta ve bunlar eşler tarafından bilinmemektedir.

Örneğin bir eş, vaktiyle babasına ya da kardeşine duymuş olduğu düşmanlık duygularını, özdeşim sonucu kocasına aktararak yoğun bir düşmanlık duygusu duyabilir, en ufak bir olayı büyütebilir, öç almak için boşanma davası açabilir. Bütün bu durumlar geçici bunalımlardır, ancak boşanma gerçekleşmişse, tekrar birliği sağlamak güç olduğu gibi çocuklar bu kavgalardan yara alabilir.(Ankay,1998:181-182)

Her boşanma sonu bir rahatlama ve kurtuluş değildir. Her iki eş de yenik düşmüş gibi bir eziklik ve tedirginlik içindedir.(Yörükoğlu,1983:)

BOŞANMANIN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Boşanmanın çocuğu nasıl etkilediği konusunda genelleme yapmak olanaksızdır. Her boşanma olayı, kendine özgü, karmaşık ve çok yönlüdür.(Mangır,1993)

Boşanmanın çocuk üzerine etkileri kısa ve uzun süreli olmak üzere iki grupta toplanabilir. Boşanmanın kısa süre içindeki etkileri daha belirgindir. Özellikle beş yaşından küçükler üzerinde olumsuz etki daha açıktır.

Boşanma öncesinde ve boşanma sırasında en büyük kavga çocukların çevresinde döner. Ancak bu gürültü patırtı arasında en çok yüz üstü bırakılan da yine çocuklardır. Ana ve baba bilerek ya da bilmeyerek çocuğu, kendi çekişmelerinin ortasına atarlar. Onu yan tutmaya, kimi zaman da arabuluculuk yapmaya zorlarlar. Oysa çocuk için en zor şey, ana baba arasında seçim yapmaktır.

Çocukların ana ve baba arasında gidip gelmeleri soğuk bir savaşın sürdürülme nedenleri olur. Bu gergin ortamda çocukların arada kalıp örselenmeleri gözden kaçır. En aydın eşlerin bile çocuklarını bu soğuk savaşta birbirine karşı dama taşı gibi kullandıkları görülür.(Yörükoğlu,1983:267-268)

Çocuk boşanmayı öğrendiğinde ilk tepkisi, durumu yadsıma biçiminde olur. Bazı çocuklar o denli sakin davranırlar ki evden ayrılan anne ya da baba çocuğun kendisine karşı ilgisiz olduğu sanısına kapılabilir.(Gardner,1974)

Zamanla tepkilerde farklılaşmalar da görülebilir. Suçluluktan (sorumlunun kendileri olduğu duygusu), kızgınlığa (anne-babadan birini ya da her ikisini de suçlama) değişen şekillerde tepkiler gösterirler.(Gander,1995)

Çoğunlukla babalar eşleriyle birlikte çocuklarında boşanmış gibi davranıyor. ABD’de babaların yarısının boşanmadan sonra çocuklarının yasal hakkı olan bakımlılık (nafaka) parasını ödemedikleri saptanmıştır. Bunlar hiç kuskusuz eskiden de çocuklarıyla ilişkileri zayıf olan ya da çok sorumsuz olan babalardır. Babadan ilgi ve sevgi görmeyen çocuklarda güvensizlik , özsaygısını yitirme, terk edilmişlik duyguları gelişiyor. Eşinin desteğinden yoksun kalan anne evin yükünü tek başına taşımak zorunda kaldığı için çocuklarıyla ilişki sağlıklı yürütmemektedir.(Yörükoğlu,1983)

Çocuk açısından boşanmanın etkilerine bakıldığında üç ana sorun akla gelir. Bu sorunlardan ilki, boşanmanın çocuğun günlük yaşamına getirdiği etkilerdir. İkinci sorun, çocuğun boşanma sırasında kaç yaşında olduğu ile ilgilidir. Erikson’un sosyal, Freud’un psiko-seksüel gelişim modellerinde yaş, belirli gelişim aşamalarını göstermesi bakımından çok önemlidir. Çocuk çok küçük yaşlarda iken ortaya çıkan bir boşanma, onun gelişimini derinden etkiler. Üçüncü sorun ise, boşanmadan sonra

çocuğun anne- babadan birinin yanında kalmış olmasından kaynaklanır.(Cüceloğlu,1994:381)

Yapılan araştırmalar boşanmış aile çocuklarında ruhsal uyumsuzluk oranının yüksek olduğu ortaya koyuyor. Bunlarda ortalama üçte birinin önemli ruhsal uyumsuzluk geliştirdiği saptanıyor. Ruhsal çökkünlük, okul başarısızlığı çeşitli davranış bozuklukları en sık görülen uyumsuzluklardır. Boşanmış aile çocuklarının boşanmadan sonraki beş yıl boyunca izlenmesi özellikle şu bulguya götürmektedir. Okul yaşına gelmemiş çocuklarla ergenlik çağındakiler boşanmalardan daha olumsuz etkileniyorlar. Uzun süreli izleme araştırmalarından çıkan önemli sonuç da şu – Boşanma sonrasında hem ana hem de baba ile düzenli olarak ilişki sürdürebilenlerde ileri yaşlarda ruhsal uyumsuzluklar daha az görülür.(Yörükoğlu,1983)

Çocuğun aklı karışmıştır, tedirgindir. Kimsenin kendisini sevmediğini, düşünmediği duygusuna kapılmıştır. Ortalıkta kalmamak için ana ya da babasından vazgeçmek zorunda olduğunu sanmaktadır. Anlam veremediği bu gerginlik ve çatışma ortamında kimse olup bitenleri ona açıklamamıştır. Hele yaramazlıkları da sert tepkilerle karşılanınca, büsbütün bocalar. Bu durumda kendini, kavgaların baş nedeni olarak görür. Kendisi için vazgeçilmez iki sevgili varlığın, ana ve babanın, onu sevmedikleri için ayrılmaya kalktıklarını düşünmeye başlar.(Yörükoğlu,1980:269-270)

Çocuklar boşanma olayını arkadaşlarından gizlemektedir. Boşanma nedeniyle örselenen bir çocuğun okul başarısı düşmektedir.

Kimi hallerde çocuk kendini kanıtlamak ya da tekrar birleşme umudunu gerçekleştirmek için kendini yıpratırcasına çalışarak olağanüstü başarı gösterebilmektedir. Boşanma olayı bazı kişilerde alkolizme, suç ve intihara neden olmaktadır.(Ankay,1998:182)

Çocukların okuldaki başarıları, arkadaşları ile ilişkileri genel olarak mutlulukları açısından gözden geçirildiğinden, bu konuda yapılan araştırmalar kesin ve açık seçik bulgular vermez.

Wallerstein ve Kelly'nin araştırmaları, çocukların üçte birinin boşanmadan beş yıl sonra son derece mutlu ve başarılı, diğer üçte birinin ise mutsuz ve başarısız olduğu gösterir.(Wallerstein,1980)

Çocuğun boşanma sırasındaki yaşını irdeleyerek, süt çocuğunun boşanma olayından fazla zarar görmediği savunulmaktadır. Bu, süt çocuğunun boşanmadan önceki aile çatışmalarını anlamaması, taraf tutmak zorunda kalmaması ve genellikle anneye bırakılmasının bir sonucu olabilir.(Mangır,1993)

Çocuğun iki-iki buçuk yaşlarına rastlayan boşanmalarda, çocukta terk edilme korkusu görülmektedir.

Boşanma üç-dört buçuk yaşlarında iken olmuşsa, çocukta saldırgan davranış örüntüleri gözlenebilir. Çocuk kendini suçlu görebilir, özgüveni zedelenebilir, hayal gücü azalabilir ve çekingenlik sergileyebilir.

Beş-altı yaşları arasında bu tepkilere ek olarak endişe, rahatsızlık, abartılmış korkular ve saldırganlık görülebilir.

Egosantrik düşünceye sahip olması nedeniyle, boşanma olayı özellikle sekiz yaşın altındaki çocuklarda bir çok güçlükler yaşatmakta ve daha fazla bilgi, deneyim kazanmış olan, psiko-sosyal yönden daha çok gelişen sekiz yaşın üzerindeki çocuklar bu olayı daha farklı şekilde yorumlayabilmektedirler (Mangır,1993)

İlkokul dönemindeki çocuklar da bir boşanma olayı karşısında şiddetli üzüntü, korku ve kaygı gibi tepkiler vermektedirler. Çocuklar bu korku ve kaygılara karşı benliklerini korumak amacıyla 'reddetme' ve karşıt tepki verme mekanizmalarını kullanmaktadırlar.(Kaynaroğlu,1983)

Ergenlik dönemindeki boşanmış aile çocukları ise, anne-babaların ayrılıklarına öfkeyle tepkide bulunmakta ve bu tür aile problemlerinden utanç ve sıkıntı duymaktadırlar. Gelecekleriyle yakından ilgilenmekte, özellikle gelecekteki ekonomik durumlarının kötü olacağından endişe etmektedirler. Daha büyük yaşlarda anne-baba ayrılığı yaşayan ergenlerin, daha erken yaşta yaşayanlara göre daha fazla olumsuz etkilendikleri de saptanmıştır. Bunun nedeni, boşanma öncesindeki çatışmaları daha çok yaşaması ve bu duygusal travmayı atlatması için daha az zamanları olmasından kaynaklanabilir.(Yavuzer,1982:66)

Küçük çocuk kötü, yaramaz, söz dinlemez olduğu, sevgilerini yitirdiğini, yakında yüz üstü bırakılacağını düşünür. Boşanmanın kesinleşmesi, korktuğunun başına geldiği duygusunu destekler. Baba sahneden çekilmiş, bir görülüp bir kaybolmaktadır. Anne bildiği annesi

değil. Bir yandan çok sever gibi davranmakta, öte yandan babaya göndermekle korkutmaktadır. Bu karışık duygular içinde çocuk yinede birine sığınmak ister. Anne itse de dövse de ona sokulacaktır. Annenin ilgisini çekmek için değişik yollara baş vurur. Yaramazlıktan aslı olmayan beden yakınmalarına değin birçok yol dener. Saçma isteklerle annenin sevgisini sınamaya çalışır. Başaramazsa “beni sevseydin alırdın, sen almazsan babam alır” diyerek anneyi en duyarlı yerinden vurur.

Çocuğun kimin yanında kaldığı da önemli bir noktadır. Boşanan ailelerde çocuklar genellikle annenin yanında kalırlar. Bu durumda doğal olarak kızlar, bir anne modelini sürekli görebilirler. Erkek çocuklar ise, baba modelinden yoksun kalırlar. Bu olumsuz etki annenin geniş bir aileden geldiği durumlarda, bir başka anlatımla dede, amca, dayı, üvey baba ve hatta bazen bir komşu erkek (çocuğa sevgi ve ilgiyle davranan) varsa, ortadan kalkabilir.(Wallerstein,1980)

Çocuk, anne ve baba arasında oyuncak olmamalıdır. Sürekli kaldığı bir asıl evi mutlaka olmalı ve benimsemesi sağlanmalıdır. Çocukta sarsılan duygular ayrı yaşayan anne veya babayı sık görmesi ile değil, düzenli aralıklarla ve sürekli görmesiyle onarılabilir.(Yörükoğlu,1980)

Boşanmdan sonra, anne—baba ile olan ilişkinin kalitesi., çocuğun boşanmayı kabullenmesinde önemli bir etkindir. Her iki ebeveynle de ilişkisi, olumlu bir şekilde devam ederse çocuğun uyumu da iyi, ilişki olumsuz bir şekilde devam ederse çocuğun uyumu da zor olmaktadır.(Schickedanz,1982)

Çocuklarda, anne-baba ayrılığına bağlı olarak ortaya çıkan ruhsal belirtiler çok çeşitlidir. Huysuz, hırçın, tedirgin ve saldırgan davranış örüntüleri en sık gözlenen belirtilerdir.(Wallerstein,1975:600)

Bu uyumsuzluk belirtileri, çocuğun yaşına, cinsiyetine. boşanmadan önceki örselenmesine ve boşanma sonrası dönemde anne ve babayla ilişkilerinin, niteliğine göre değişir.(Krakow,1982)

Özellikle çocuklar boşanma ile babayı yitirmeyi bir tutarlar. Anneye yöneltile "ben şimdi babasız ne yapacağım ?" ya da " şimdi benim babam kim olacak ?" gibi sorular bunu açıkça kanıtlar. Kimi çocukta, baba ayrıldıktan sonra ortaya çıkan bu bırakılma korkusu, o denli güçlüdür ki çocuk ancak anneye yapışarak anneyi gözünün önünden ayırmayarak tedirginliğini gidermeye çalışır. Annenin zamanında eve gelmeyişi ya da habersiz bir yere gidişi panik derecesine varan ağlamalara, öfke nöbetlerine yol açar.

Çocuklarda, ana ve baba ayrılığına bağlı olarak ortaya çıkan ruhsal belirtiler çok çeşitlidir. Huysuzluk, hırçınlık, tedirginlik, ve saldırgan davranışlar en sık gözlenen belirtilerdir.

Uyumsuzluk belirtileri, çocuğun yaşına, boşanmadan önceki örselenmesine ve boşanma sonrası dönemde, ana ve babayla ilişkilerinin niteliğine göre değişir. Bu belirtilerin kalıcı olup olmaması da yine çok çeşitli etkenlere bağlıdır. Bu bakımdan boşanma, çocukta ruhsal

dengesizlik yaratan tek neden olarak görülmemelidir.(Yörükoğlu,1980:271)

Boşanma, çocuklar için acı veren bir olay olmakla birlikte. İlk tipik (öfke, korku ve depresyon gibi) reaksiyonların yaşamın birinci yılından sonra azaldığı ve olumlu hislerin artmaya başladığı savunulmaktadır. Başka bir anlatımla çocukların çoğu iki yıl içinde boşanmaya uyum gösterebilmektedirler.(Krakow,1982)

Yapılan bir başka araştırmada ise, boşanmamış ailede büyüyen çocuklarla boşanmış ailede yetişen çocuklar arasında mutluluk ve psikolojik uyum konusunda farklılıkları olduğu bulunmuştur.(Kulka,1979:52)

Boşanma, çocukların benlik kavramlarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yine de boşanmanın mutlaka her çocukta kişilik ve davranış bozukluklarına yol açacağı söylenemez. Bazı çocuklar bu olayı hafif atlatırken, bazıları ise gerçekten zorlanırlar. Anne-babalar çocukların bu olayı en az zarar görecektir şekilde atlatabilmeleri için çok açık ve dikkatli olmalıdırlar.(Mangır,1993)

BOŞANMA OLAYINDA ANNE VE BABANIN DİKKAT ETMELERİ GEREKEN NOKTALAR

Çocuklara kalıcı zarar vermemek için boşanma kararı kesinleşmiş olan anne babalara önemli bazı noktaları anımsatmakta yarar vardır.(Yörükoğlu,1980:271)

Boşanma sonucunda doğal olarak mutsuz olacağı, ama bu olayda kesinlikle onun bir suçu olmadığı yalın bir şekilde anlatılmalıdır Anne-babasının ayrılması sonucu ona karşı olan sevgilerinin etkilenmeyeceği vurgulanmalıdır.

Öncelikle, çocuğa boşanmanın ne demek olduğu açık bir dille ifade edilmelidir. Bunu, diğer eşi kötülemeden yapmak gereklidir. Bir arada yaşama durumunda mutlu olunmadığı belirtilmelidir. Çocuğa kesinlikle birleşme umudu verilmemelidir

Boşandığı eşten öç almak için, çocuğu ondan yoksun bırakmak aslında çocuğu cezalandırmaktır. Çocuk anne-baba arasında top gibi yuvarlanmamalıdır. Sürekli kaldığı, asıl evi olarak benimseyebileceği bir evi mutlaka olmalıdır.

Çocuğu boşanma sırasındaki ve sonraki çatışmaların dışında tutmakta yarar vardır Sebep her ne olursa olsun, çocuk taraf tutmaya

zorlanmamalıdır. Diğer eş kötülenmemeli ancak olduğundan daha iyi gösterme çabasına da girilmemelidir. Ayrılan eşin, sorumsuzluk, kötülük ve sırt çevirmesinin belirgin ve açık kanıtları varsa, onun parlak bir şekilde savunulmasına gerek yoktur. Gerçekçi bir tutum içinde olunmalıdır.

Boşanan aile, çocuğunu diğer çocuklardan daha farklı eğitmemelidir. Ona aşırı tepkiler göstermemelidir. Aşırı baskı, aşırı ilgi ve aşırı sevgi olumsuz sonuçlar doğurabilir.(Saran,1991:135-143)

Çocuk anne ve babasının her ikisini de düzenli olarak ve sürekli görebilmelidir. Boşanan anne-baba için unutulmaması gereken noktalardan biri de çocuklarıyla olgun, paylaşımcı, uygar, iyi bir ilişki sürdürebilmeleridir.

Tüm bunlara rağmen, çocuk boşanmanın etkisinde kalır ve boşanmanın sonucundan olumsuz bir şekilde etkilenirse, profesyonelce yardım alma yolları üzeninde durulmalıdır.

Boşanma durumunda yaşanan olayları tahlil etme açısından, okul öncesi çocuklarla, orta dereceli okullardaki çocuklar ve ergenler (adölesan) aynı değildir. Küçük çocuklar kendilerini suçlayabilirler. Anne-babanın davranışlarını yanlış algılayabilirler. Onların tekrar barışacaklarını umut edebilirler. Ergenler ise, olaydan dolayı acı ve çatışma yaşarlar. Boşanmanın şokundan sonra küçük çocuklardan daha iyi görünürler ve boşanmanın ne demek olduğunu daha iyi anlarlar.(Santrock,1983)

Kişiliğin temelleri ilk beş-alı yıl içinde atılır. Her çocuk eninde sonunda bir kişilik geliştirir. Ancak bu kişiliğin dengeli ve uyumlu olabilmesi, gelişim basamaklarının örselenmeden aşılmasına bağlıdır. Çocuğun yetiştirilmesinde her şeyden önce temel ruhsal gereksinimlerin karşılanması gerekmektedir. Fakat toplumdaki artan boşanma oranları gibi nedenler dolayısıyla aile içi etkileşimlerin niteliği değişmektedir. Eğer anne-baba boşanmış, ama çocuğuna karşı tutarlı davranıyorsa bu çocuğun benlik saygısını fazla etkilemeyebilir. Tutarlı ve doğru davranmadığı durumda da çocuğun benlik saygısında düşmeye yol açar.(Yörükoğlu,1985)

Diğer yandan, çocuklara ailelerinin duygusal olarak boşanmasına rağmen, aynı çatı altında yaşıyor olmaları, hukuksal olarak boşananlardan daha fazla zarar verdiği görülmüştür. Ev ortamında devam eden çatışmaların ve sevgisizliğin etkisi, çocuk için boşanmanın kendisinden daha fazla zarar vericidir . Dolayısıyla çocuğun benlik saygısını da olumsuz yönde etkiler.

Benlik saygısı araştırmacılar için önemli bir kavram olmuştur. Düşük benlik saygısının başta depresyon olmak üzere birçok ruhsal bozuklukla ilişkisi olduğu bilinmektedir.(Çuhadaroğlu,1990:71-72)

Anne-babadan birinin ya da ikisinin de yokluğu, ebeveynler arası çatışmanın sürekli olması kısaca aile içindeki kaotik bir ortamın varlığı, çocuğa ilgisiz davranılması, aşırı baskıda bulunma çocuklarda uyum sorunları ve davranış bozuklukları yaşatabilmektedir.(Yörükoğlu,1985)

BENLİK

Benlik. Kişinin bilinçli ve bilinçdışı tüm ruhsal yapı ve donanımlarını kapsamaktadır. Benliğin iskeleti erken çocuklukta oluşmakta, ergenlikte gelişip son şeklini aldıktan sonra yaşam boyunca kişiyi yönlendirmektedir.

İnsan yaşamında önemli bir kavram olan benlik (öz, kendilik) psikanalizin ilk yıllarında ortaya atılmıştır. Başlangıçta üstünde durulmayan benlik, son yıllarda önem kazanarak yeni kuramların filizlenmesine yol açmıştır.(Erkan,1986)

Benlik kavramı, kişinin kendisine yönelik tutum ve davranışlarla ifade edilen, kişisel değeri hakkındaki yargısıdır . Benlik, bireyin davranışlarını etkilerken aynı şekilde davranışlarla değişebilir. Erken çocukluk dönemlerinde başlayan benlik kavramı stabildir ancak kendini değerlendirmede farkındalık arttığı için ergenlikte benlik açıklık kazanır, daha bilinçli değerlendirilir ve kavram haline dönüşerek, bireyin uyumunu kolaylaştırır . Benlik kavramı, bireyin değerleri idealleri, duyguları, tutumları gibi bütün niteliklerini içerir ve kişiler arası ilişkilerine damgasını vurur. Kişinin kendisinin ne olduğu sorusuna verdiği kendi yanıtıdır. Yaşamda elem-haz dengesini korumak, benlik saygısının sürdürülmesini sağlamak, işlevselliği belli düzeyde tutmak için deneyimlere ait verileri organize etmek gibi amaçlara hizmet etmektedir.(Okun,1977:373-374)

Psikanalitik kurama göre benlik, egodan ayrı bir yapıdır. Ama Freud bile bu iki terimi birbiri yerine kullanmıştır . Freud'un 1923'de yayınladığı Benlik ve Altbenlik adlı yapının bu konuda önemli katkıları olmuştur. Freud kendi "Yapısal Varsayımı"nı geliştirdi. Buna göre, ruhsal aygıt üç parcadan oluşur: Alt-benlik 'id', benlik 'ego', Üst-benlik "superego". Id; kalıtımla geçen, doğuştan varolan, yapıda yerleşmiş olan herşeyi içerir. Superego; daha çok anne.-baba ve toplumsal değer yargılarını içeren özel bir yapıdır. Ego ise; "dış uyaranları algılayan ve aşırı uyaranlara karşı ruhsal yapıyı koruyan bir dış tabaka"dan giderek özel bir yapı geliştirip bu yapının "alt-benlikle dış dünya arasında bir arabulucu" görevini üstlenmektedir.(Öztürk,1983)

Benlik konusunu ayrıntılı ve sistematik bir biçimde inceleyen ilk psikolog William James'dir. James, benliği "görgül ego" ve 'salt ego" olarak iki grupta düşünmüştür. Görgül ego, "bilinen olarak ben" (me), salt ego ise "bilen olarak ben" (I) şeklinde ikiye ayrılır.(Erkan,1986)

Psikanalistlerin benlik, nesne, ego kavramları üzerine yoğunlaşmaları ile Nesne İlişkileri Kuramı' ve bu kuramın bir ürünü olan "Benlik Psikolojisi Kuramı" gelişmiştir. Nesne ilişkileri kuramına göre ego, tüm bilişsel yetileri ayırt eden, bütünleştiren, dengeleyen ve düzenleyen soyut bir mental yapıdır. Kişinin hiç bilmediği ve algılayanın içinde bir başka algılayandır . Duygusal enerji yatırımı yapılan herhangi bir şey (bir insan, yer, düşünce, fikir, fantazi veya anı) "nesne" adını alır. Nesneler

anlaşılma kolaylığı da sağlayan bir şekilde, dış nesneler ve iç nesneler olarak ayrılabilir. Dış nesneler, duygusal ve coşkusal yatırım

yapılmış kişi, yer veya şeyler; i nesneler kişi, yer veya şeylere bağlanmış dışınce, fantazi ya da anılardır.(Hamilton,1988)

Nesne-benlik ayırımı, erken geleişim dönemlerinde başlar. Bebeklik döneminde herşey ben iken, bedeni ve dış dünya arasındaki etkileşim sayesinde ocuk ‘ben’ ile ‘ben olmayan’ ayırımını yapabilir. Bedenin fark edilmesi benliğin çekirdeğini oluşturur. Genellikle ilk dış nesne, annedir. Çocuğun adı, oyuncakları ve aile bireyleri ayırımı kolaylaştıran etkenlerdir. Çocuğun kendisi için önem taşıyanlardan aldığı dönüt (feedback) benliğe girer.(Hamilton,1988)

İki-ikibuçuk yaşlarında ocuk benlik ile nesneler arasındaki sınırları fark etmeye başlamıştır. İyi-kötü ayırımıyla benlik ve nesneler iyi-kötü olarak sınıflandırılır Daha sonra çift değerlilik özdeşimler aracılığıyla aşılarak, iki kavramın birarada bulunabildiği bütünleşmiş benlik ve nesneler dünyası ortaya çıkar.(Akın,1991)

Nesne ilişkileri yaklaşımına göre ergenlikte eski ödipal bağların kopması, yeni nesne ilişkilerinin kurulması gerçekleşir. Hızlı büyüme ve değişim ergenlikte benlik imajlarının yeniden uyarlanması gereksinimini yaratır. Bu çaba içinde değerler sistemini gözden geçirmek zorunda kalan ergen tüm alanlarda benlik saygısını arttıracak etkinlikler arar. Bu süreçler çeşitli nedenlerle sarsılırsa ergenlik öncesi ve ergenlikte nesne ilişkileri, özdeşimler ve kimlik oluşumu gibi alanlarda sorunlar çıkabilir.(Tezcan,1981)

Jung'a göre ben, kişiliği dengeleyen bir ögedir. Uyumlu bir insanda ben, görevini yeterince yerine getirir. Buna karşılık, çatışma içinde olan bir insanın ben'inin görevini yerinr getirdiği söylenemez. Kendini gerçekleştirebilmek uzun zaman alan güç ve karmaşık bir süreçtir.

Fromm da ben ögesini toplumsal açıdan ele alır. Fromm'a göre insanın çeşitli eğilimleri onu yaratan toplumsal sürecin sonuçlarıdır. İnsanın kişiliği içinde bulunduğu toplumun ona sağladığı olanaklar doğrultusunda gelişir. Baskıcı, katı ve otoriter tutumlar bireyin kendi benliğini yeterince geliştirmesini engeller.(Geçtan,1982)

Ergenlik dönemi, kişinin kendisi hakkında bir yargıya ulaşmak için en yoğun çaba harcadığı bir dönemdir. Genç, nasıl biri olduğunu, olumlu ve olumsuz yönlenini, ne olmak, ne yapmak istediğini, çevrenin onu nasıl gördüğünü ve kendisi hakkında neler hissettiğini, anlamaya ve bu konularla ilgili sonularına cevap bulmaya çalışır. Bu çaba içinde hem kendi duygu ve düşünceleri hem de çevre faktörlerinin etkisi ile kendisine karşı tutumu belirlenir. Bu dönemde ulaşılan benlik saygısı, kuşkusuz, daha önceki dönemlerde kazanılmış benlik saygısından etkilenecektir. Nitekim, bazı yazarlara göre ergenlik dönemi daha önceki gelişim dönemlerinin yeniden yaşandığı bazı özelliklerin değişip yeni bir yapılaşmaya doğru gittiği bir süreçtir . Bu bakımdan ergenlik döneminde benlik saygısı da yeniden düzenlenecek ve gencin yaşam, boyunca onun düşünce, duygu ve davranışlarını betirleyen kimliğinin esasını oluşturacaktır. Başta Erikson olmak üzere bir çok yazar benlik saygısının kimlik gelişimi ile ilgili önemli rolünün

vurgulamışlardır.(Çuhadaroglu,1986)

Erikson'a göre "büyüyen ve gelişen gençler içlerinde yer alan bedensel devrimle yüz yüze gelirler ve önlerindeki elle tutulur yetişkin görevleriyle birlikte, temelde iki sorunla ilgilidirler. Kendilerini ne olarak hissettikleriyle kararlaştırmalı olarak, başkalarının göz önünde ne oldukları ve önceden edinilen rol ve becerilerin günün meslek örneklerine nasıl bağlanacağı sorunu. Erikson'un bu dönemin çatışmasını "rol kargaşasına karşı kimlik" olarak belirlenmesi de halen kabul gören bir tanımlamadır. Erikson'un "kimlik krizi" kavramı günlük hayatta pek çok kişi tarafından kullanılır ancak bu kavram, ergenin yaşamını tanımlamaktan açıklamaktan çok biçimlendirmektedir. Erikson'a göre, ergenlik yılları ile ilgili eğilimleri çözümlemenin en güvenilir yolu, "genel bir psikososyal iyilik hali" geliştirmektir.(Erikson,1968)

Adler, benlik konusuna "yaratıcı benlik" kavramını getirmiştir. Adler'e göre benlik yorumlama yeteneğine sahip ve organizmaya anlamlı bir yaşam sağlamaya çalışan bir sistemdir. Bu sistem sürekli olarak bireye doyum sağlayacak yaşantıların peşindedir. Eğer onları dış dünyada bulamazsa yaratmaya çalışır.(Geçtan,1989)

Rogers, insanın kendini gerçekleştirme eğilimine inanır ve bu eğilim yaşantıların birbiriyle bağdaşım durumunda olduğu zaman ortaya çıkar. Fakat bazı yaşantılarla benlik arasında bağdaşmazlık görülür. Benliğin algılanış biçimi ile organizmanın gerçek yaşantısının birbiriyle çelişkiye düşmesine sık rastlanır. Rogers ebeveynlerin kendilerinin

koşulsuz kendine saygıyı yaşadıkları ölçüde çocuklarına karşı koşulsuz olumlu saygı hissedebileceklerini gözlemiştir. Ebeveynlerin çocuğa karşı koşulsuz olumlu saygılarının derecesi arttırılırsa, çocuğun kendine değer verme koşulları azalmakta ve psikolojik uyum düzeyi artmaktadır.(Nelson,1982)

Benlik ve benlik kavramının gelişimi sırasında sürekli varolan kendini sorgulama, karşılaştırma ve kendini değerlendirme süreçlerinin yarattığı benlik saygısı da benliğin bir parçasıdır. Psikiatrlar için benlik kavramının en ilginç kısım, ruhsal bozukluklarla ilişkisi bilinen benlik saygısıdır.(Akın,1991)

BENLİK SAYGISI

Benlik saygısı kişinin ego gücü ölçülerinden biridir. Benlik saygısının yani kendinden hoşnut oluşun yüksek olması ama bunun alçak gönüllülükle dışa vurulması kültürel bir gerekliliktir.(Stagner,1961)

Yörükoğlu, benlik saygısını “kendini olduğu gibi, gördüğü gibi kabullenmeyi, özüne güvenmeyi sağlayan olumlu bir ruh hali” olarak tanımlamaktadır.(Yörükoğlu,1985)

Araştırmacılar benlik saygısının. Benliğin temel yapılarından biri olduğunu belirtmişlerdir. Kişinin kendini olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmesi anlamında kullanılmaktadır. Değerlendirmenin bilişsel yollarla yapılmasına karşın, bu değenlendirmede ağırlıklı olarak duygusal ve coşkusal süreçlerin yer aldığı kabul edilmektedir . Rosenberg. Çevresel etkenlerin etkisiyle gelişen benlik algıları sonucu, kişinin kendisine yaklaşım biçimini belirlediğini belirtmiştir.(Rosenberg,1965)

Daha basit olarak benlik saygısına, kişinin kendinden hoşnut olması, kendini beğenmesidir’ diyebiliriz. Benlik saygısı, kişinin yaşamında merkezi bir öneme sahiptir, çünkü bu dönemde birçok ruhsal, toplumsal ve kültürel etkiye açıktır. Üstelik benlik saygısı kişinin uyumunu, ilişkilerini ve ruh sağlığın etkileyebilir.(Alkın,1991)

Benlik psikolojisi kuramı benlik saygısını, benliğin ayrılmaz ve

işlevsel bir parçası olarak görür. Benlik saygısının yüksek olması için, zaman içinde tekrar onaylanması gerekir. Kişiler bunu çevreninde önem verdikleri insanlardan beklerler. Bu işlevi gören geçmiş ya da şimdiki insanlar benliğin bir parçası haline gelirler .

Benlik psikolojisi kuramı benlik saygısını, benliğin ayrılmaz ve işlevsel bir parçası olarak görür. Benlik saygısının yüksek olması için, zaman içinde tekrar onaylanması gerekir. Kişiler bunu çevreninde önem verdikleri insanlardan beklerler. Bu işlevi gören geçmiş ya da şimdiki insanlar benliğin bir parçası haline gelirler.(Cleghorn,1987.185-201)

Araştırmalardan farklı sonuçlar elde edilmişse de benlik saygısı açısından cinsiyet farkı olmadığı düşünülmektedir . Bedensel doyum, okul değiştirme gibi bazı etkenler ele alındığında kızların benlik saygısı daha düşük olmaya eğilimlidir.(Cuhadaroğlu,1986)

Ailenin sosyo-ekonomik durumu, kişinin benlik saygısını önemli ölçüde etkilemektedir. Daha üst düzeyde gelire sahip ailelerin çocuklarında yüksek benlik saygısı oranı % 51 iken, düşük gelir grubundakilerde bu oran 0% 38'dir.(Yörükoğlu,1985)

Yapılan araştırmalara göre anne-baba-çocuk ilişkileri benlik saygısını önemli bir şekilde etkilemektedir. Çocuğun çevresindeki en etkin kişiler anne ve babası olduğundan, çocukluktan ergenliğe onların düşünceleri çok önem kazanmaktadır. Huzursuz ve sevgisiz bir evlilik, olumsuz bir aile ortamında yaşamak, çocuğun benlik Saygısını

düşürmektedir.(Rutter,1987)

Anne-baba ilgisi çoğaldıkça güvende olduğunu hisseden çocuğun benlik saygısı yükselmektedir . İlginin ölçütlerinden en önemlisi karşılıklı iletişim ve yakınlık duygusudur. Çocuklarıyla arkadaşça konuşabilen, onların düşüncelerini, sorunlarını dinleyen ebeveynler, onları anlayarak, gereksinim duydukları psikolojik desteği kolaylıkla verebilirler . Ailenin tek çocuğu ve ailedeki tek erkek çocuk olmak, ona gösterilen ilgi ve değeri arttırarak, çocuğun benlik saygısını da önemli ölçüde olumlu olarak etkilemektedir.(Yörükoğlu,1985)

Toplumda boşanma oranının artması, anne-baba-çocuk ilişkilerini, etkileşimlerini değiştirmektedir . Kadının çalışma hayatına girmesi çocukları olumlu yönde etkilemiştir .Anne-babadan birinin ölmesi, belirgin bir etki yapmamaktadır . Ancak anne-babanın ayrılması benlik saygısında düşmeye yol açabilmektedir.(Yörükoğlu,1985)

Okul arkadaşlığı benlik saygısını olumlu yönde etkilerken, gruba girme ya da girmeme eğiliminde kişinin benlik saygısı rol oynamaktadır.(Alkın,1991)

Ülkemizde Çuhadaroğlu 1985 yılında yaptığı çalışmada Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'ni kullanmıştır. Gençlerde benlik saygısının orta düzeyde olduğunu ve cinsler arasında farklılık olmadığını bildirmiştir. Benlik saygısı yüksek olanlarda insanlara güvenmenin de yüksek olduğu belirtilmiştir. Benlik saygısı düşük olanlarda ise daha çok depresif belirtiler, yalnızlık, içe dönüklük, hayalcilik eğilimi saptanmıştır. Psiko-somatik belirtiler, elştiriye

duyarlılık, kişiler arası ilişkilerde huzursuzluk kızlarda daha belirgin olarak görülmüştür.(Çuhadaroğlu,1986)

K.K.T.C.'DE BOŞANMA

Son yıllarda yaşanan ekonomik kriz başta olmak üzere K.K.T.C.'de boşanma kelimesi çok tanınmış bir kavram halini almıştır.

Boşanmaların en büyük sebebi “şiddetli geçimsizlik” olarak gösteriliyor. Bu ibarenin altında aslında büyük çoğunlukla ekonomiş durum daha sonra kadın veya erkek tarafından aldatma, şiddet ve benzeri birçok neden var.

Son yılların ekonomik krizlerin aile hayatını etkilediği göz ardı edilmemesi gerekiyor. Kadın veya erkek çevreden de etkilenerek belli bir sosyalseviyede yaşamak ister bunun sonucunda aile bütçesinin üzerine cıkılınca evlilikler çatırdamaya başlar.

K.K.T.C. Yüksek Mahkemeden alınan bilgilere göre ancak 1999 yılından itibaren statistik çalışmalara başlanmıştır. Bu yıla kadar açılmış olan boşanma davaları belgelenmiş ancak sonuçlananlar hakkında kesinlik ve detay kaydedilmemiştir.

Buna göre:

1990 yılında 435
 1991 yılında 436
 1992 yılında 425
 1993 yılında 381
 1994 yılında 485
 1995 yılında 445
 1996 yılında 451
 1997 yılında 485
 1998 yılında 453 boşanma davaları açılmıştır.

K.K.T.C.'de ocak 1999 – ağustos 2000 tarihleri arasında 882 boşanma davası açıldı.

Bunların 582'si boşanma ile sonuçlandı.

582 boşanmadan etkilenen çocuk sayısı ise 703 dır.

1999 yılında 517 boşanma davası açılmıştır. Ancak 517 davadan 322'si boşanma ile sonuçlanmıştır.

1999 yılında meydana gelen 322 boşanmanın 282'si şiddetli geçimsizlik, 17'si ayrı yaşama, 11'i terk, 12'si ise akıl hastalığından kaynaklandı.

2000 yılında meydana gelen boşanmaların 220'si şiddetli geçimsizlik, 12'si ayrı yaşama, 6'sı da terk nedeninden kaynaklandığı kaydedilmiştir.

366 boşanmadan 236 çocuk etkilenmiştir.

2001 yılında meydana gelen 351 boşanmanın 315'i şiddetli geçimsizlik, 26'sı ayrı yaşama, 3'ü terk. 351 boşanmadan 227 çocuk etkilenmiştir.

2002 yılında açılmış olan 573 boşanma davasından 350 dava boşanma ile sonuçlandı. Bunların 316'sı şiddetli geçimsizlik, 16' sı terk, 13' ü ayrı yaşamadan dolayı boşanma ile sonuçlandı. Bu 350 boşanmadan 350 çocuk etkilenmiştir.

1990 yılından itibaren boşanmadan etkilenen çocuk sayısının en yüksek olan yıl 2002 yılıdır.

Son yıllarda yaşanan ekonomik kriz başta olmak üzere K.K.T.C. de boşanma kelimesi çok tanınmış bir kavram haline almıştır.

Boşanmaların en büyük sebebi " şiddetli geçimsizlik" olarak gösteriliyor. Bu ibarenin altında aslında büyük çoğunlukla ekonomik durum daha sonra kadın veya erkek tarafından aldatma, şiddet ve benzeri birçok neden var.

Son yılların ekonomik krizlerin aile hayatını etkilediği göz ardı edilmemesi gerekiyor. Kadın veya erkek çevreden de etkilenerek belli bir sosyalseviyede yaşamak ister bunun sonucunda aile bütçesinin üzerine çıkılınca evlilikler çatırdamaya başlar.

K.K.T.C. Yüksek Mahkemeden alınan bilgilere göre ancak 1999 yılından itibaren istatistik çalışmalara başlanmıştır. Bu yıla kadar açılmış olan boşanma davaları belgelenmiş ancak sonuçlananlar hakkında kesinlik ve detay kaydedilmemiştir.

K.K.T.C.YASALARINA GÖRE BOŞANMA SEBEPLERİ

24.Boşanma Sebepleri şunlardır:

(1) Diğer taraf zina yapmışsa;

Ancak, mahkeme boşanma davası açan tarafın zinaya rıza gösterdiğine veya zinadan sonra onu bağışladığına inanırsa boşanma kararı verilmez.

(2) Diğer taraf boşanma davasını açan tarafın hayatına kastedmiş, kötü muamelede bulunmuş veya fiziksel olarak acı çekmesine neden olacak şekilde darbetmişse;

(3) Diğer taraf, mahkemenin inancına göre, boşanma davası açan taraf için birlikte yaşamı olanaksız veya çekilmez hale koyan cinayet veya yüz kızartıcı bir suç işlemişse veya onursuz bir hal ve harekette bulunmuşsa;

(4) Diğer taraf haklı bir neden olmaksızın boşanma davası açan tarafı bir yılı aşkın bir süre terketmişse, Ancak taraflardan biri, bir yıllık süre dolmadan da saptanacak bir süre içerisinde öteki tarafın aile ocağına çağırılması amacıyla mahkemeye başvurabilir. Diğer tarafın çağrıya uymaması halinde istemde bulunan taraf mahkemenin saptadığı sürenin bitiminden başlayarak herhangi bir zaman boşanma davası açabilir. Ancak terk süresi üç ayı geçmedikçe ve hala devam etmedikçe bu fıkra uyarınca boşanmaya hükmedilemez.

(5) Diğer taraf akıl hastalığına vakalanmış veya akli dengesi boşanma davası açan taraf için birlikte yaşamı olanaksız veya çekilmez bir hale getirmişse veya o tarafın veya çocuklarının esenliği için, bir tehlike yaratıyorsa ve mahkeme yukarıda belirtilen akıl hastalığının veya akli dengesizliğin iyileşmesinin olanaksız olduğuna veya üç yıldan az olmayan bir süre devam edeceğine bilir kişi raporuyla kanaat getirmişse;

(6) Taraflar arasındaki ailevi ilişkiler birlikte yaşamı olanaksız veya çekilmez bir hale koyacak kadar önemli sürette gerginleşmişse;

Ancak böyle bir gerginlik bütünüyle bir tarafın hatasına yüklenebilecek nedenler içeriyorsa, boşanma davasını yalnız diğer taraf açabilir.

(7) Evliliğe taraf kişilerden birinin yukarıdaki boşanma sebeplerinden birine veya bir kacına istinaden açmış olduğu bir

boşanma davasının mahkemece reddedilmesi tarihinden başlayarak iki yıl süre ile devamlı olarak birbirlerinden ayrı yaşamışlarsa

Bu durumda taraflardan herhangi birisi, kusurlu olur olmadığına bakılmaksızın, iki yıl sürekli olarak birbirlerinden ayrı yaşadıkları sebebine dayanarak diğer taraf aleyhine bir boşanma davası açarak boşanma talep edebilir

(8) Boşanma davasının açıldığı tarihte, taraflar sürekli bir biçimde üç yıl ayrı olarak yaşamışlarsa;

Bu durumda taraflardan herhangi birisi, kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın üç yıl süre ile birbirlerinden ayrı yaşadıkları sebebine dayanarak diğer taraf aleyhine boşanma davası açabilir.

(9) Evlilikleri en az bir yıl sürmek koşuluyla karı ile koca birlikte başvurmuşsa veya bir taraf öteki tarafın davasını kabul etmişse

Bu durumda evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Boşanma kararı verilebilmesi için yargıcın bizzat tarafları dinleyerek iradelerin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumu konusunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Yargıç, tarafların ve çocukların menfaatlerini dikkate alarak bu antlaşmada gerekli gördüğü düzenlemeleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü halinde boşanmaya hüküm olunur.

Yasal Ayrılık

27. (1) Taraflardan birinin, bu yasanın 24'ncü maddesinin (4)'ncü ve (6)'ncı fıkralarında öngörülen nedenlerden birine istinaden boşama talep ettiği durumlarda mahkeme konunun bütün olgularını gözönüne alarak öncelikle taraflar arasında barışmanın denenmesi gerektiğine inanırsa boşanma yerine bir yılı aşmayan bir süre için yasal ayrılığa hükmedebilir.

(3) Taraflardan biri, bu yasanın 24'ncü maddesinde öngörülen nedenlere dayanarak, boşanma davası yerine yasal ayrılık davası açabilir ve böyle bir dava sonunda mahkeme, iki yılı aşmayan bir süre için yasal ayrılığa hükmedebilir.

i. Boşanma Ve Yasal Ayrılık Davaları

2. (1) Bu Yasanın 27'nci maddesinde öngörülen yasal ayrılık süreleri sonunda tarafların barışmamaları halinde taraflardan herhangi birisi boşanma davası açabilir.

a. Mahkeme, boşanma davasının görülmesi süresince sadece mahkeme kararı ile yasal ayrılık davasında kanıtlanan olguları değil aynı zamanda ondan sonra yer almış olabilen öteki olguları da dikkate alabilir.

b. Boşanma ve yasal ayrılık davaları davacının olağan olarak

oturduğu yerin mahkemesinde açılır.

- c. Mahkeme, uygun görürse boşanma veya yasal ayrılık davası bitinceye kadar karı ve kocanın geçimi ve iskanı ile çocukların korunmalarına ilişkin uygun göreceği gecici emirler verebilir.

Hükmün Kesinleşmesi

29. Mahkemenin verdiği hüküm aleyhine taraflar veya Avukatları istinafa başvurmayacaklarına ilişkin ilgili mahkeme mukayyitliğine yazılı belge vermedikleri durumlarda yargıç tarafından verilen boşanma kararı veya evliliğin kesin hükümsüz veya iptal edilebilir olduğuna ilişkin karar, istinaf etme süresi dolmadan ve istinaf edilmişse, istinaf sonuçlanmadan önce kesinleşmez ve uygulanamaz.

ÇOCUKLARA İLİŞKİN KURALLAR

Nesebin Sahih Addolunması

40. Evlilik esnasında veya evliliğin son bulmasından veya kocanın ölümünden başlayarak 302 gün içerisinde doğan çocuğun nesebi sahih addolunur.

Yasal Ayrılık Esnasında Doğan Çocuk

41. Mahkeme yasal ayrılık esnasında doğan çocuğun ana rahmine düşmesine olanak bulunduğu bir zamanda kocanın ana ile birlikte oturduğuna kanaat getirmesi halinde, öyle bir çocuğun nesebi sahih addolunur.

Koca Tarafından Çocuğun Nesebinin Reddedilmesi

42. (1) Koca, çocuğun doğumunun bilgisine geldiği tarihten başlayarak bir ay içinde dava

açarak çocuğun nesebini reddedebilir. Böyle bir davada çocuk ve anası davalı olarak gösterilir.

(2) Kocanın, açıklıkla veya dolaylı olarak çocuğun nesebini tanınması veya yukarıdaki

(1)'nci fıkrada öngörülen bir aylık sürenin geçmesi durumunda koca çocuğun nesebini reddedemez.

Ancak mahkeme böyle bir tanınmanın veya zaman aşımının hile ile sağlandığına veya olduğuna inanırsa koca, çocuğun nesebini reddedebilir. Hile iddiasının söz konusu olduğu bir durumda davacı taraf, hilenin bilgisine gelmesinden başlayarak bir ay içerisinde red davası açabilir.

Nesebin Miras Hakkı Olan Tarafça Tartışılması

(1) çocuğun nesebini tanınması için bu yasa uyarınca tanınan

süre dolmadan kocanın ölmesi, akli dengesinin bozulması, kocanın konutunun bulunduğu yerin bilinmemesi veya başka herhangi bir nedenle çocuğun doğumunun kendisine bildirilmesinin olanaksız olduğu anlaşılırsa, bu durumda çocuktan sonra veya çocukla birlikte mirasa hakkı olan herhangi bir taraf, doğumu haberini alma tarihinden başlayarak bir ay içerisinde çocuğun nesebini reddedebilir.

(2) Evlenmeden önce karının hamile kalması durumunda ve kocanın söz konusu çocuğun babası olmasının olanaksızlığının ispatlanması halinde, koca çocuğun kendinin olduğunun kabul etse dahil, böyle bir çocuğun nesebine yukarıdaki (1)'nci fıkarda öngörüldüğü şekilde itiraz edebilir.

Çocukların Öğrenim, Eğitim Ve Diğer Giderleri

44. Ana ve baba, kendi güçleri dahilinde olmak üzere, çocuklarının öğrenim, eğitim ve diğer giderlerini karşılarlar.

Ancak ana ve baba yoksulsa veya başka bir nedenle çocuklarının öğrenim, eğitim ve diğer giderlerini tamamen karşılayacak gücte değillerse mahkeme ana ve babaya çocuklarının bütün giderlerini karşılamak üzere çocuğun gelirlerinin kullanması için yetki verebilir

BÖLÜM III

YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Yurt dışında boşanmış aile çocukları ile ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Yetmişli yıllara uzanan araştırmaların şimdiki dönemimize birçok ışık gösteren yönü olmuştur. Türkiyede ise ancak son 20 yıl içerisinde sayılı araştırmalar vardır.

Wallerstein ve Kelly (1980), çocukların yaşa göre boşanmaya nasıl tepki gösterdiklerini araştırmıştır: Yaşça küçük çocuklar daha az ıstırap çekiyor görünmelerine rağmen 6 yaşndan 8 yaşına doğru sıklıkla boşanmaya kendilerinin sebep olduğuna inanırlar. Dokuzdan oniki yaşına doğru sık sık kaybetme, reddedilme, utanç, terkedilmiş olma duygusunu hisseder ve ailenin parçalanmasına şiddetli kızgınlık duyarlar (Clark ve Barber, 1994:608).

Walterstein ve Kelly (1980), boşanma sonrası 2-18 yaş arasındaki çocukların %50'sinden fazlasında kaygı ve ayrılık olayı ile yakından ilgilenme durumu saptamışlardır. Daha sonraki incelemede se bu çocuklardaki akut psikolojik arızaların azaldığı ya da yok olduğu dikkati çekmiştir. Hetherington'un (1976) yürüttüğü araştırmada da, çocukların boşanmadan hemen sonra başlayarak ilk yıl içinde anneye başkaldırı, sızlanma ve giderek artan bağıllık davranışları, görüldüğü halde ikinci yılın sonunda azalmaya başlamıştır (Erkan, 1986).

Wallerstein ve Kelly 1980 yılında, anne-babaları boşanmış 131 çocuk üzerinde Uzunlamasına yaptıkları çalışmalarda, çocukların uyumlarında yaş seviyelerine göre farklılıklar gözlemlenmiştir.(Wallerstein,1980).

Bazi araştırmalarda, boşanmış ailelerden gelen yetişkinlerin, boşanmamış aileden gelenlere göre daha fazla boşanma eğiliminde oldukları bildirilmiştir.(Mangır,1993).

Parish ve Taylor 1979 yılında lise ve ortaokul öğrencilerini kapsayan bir araştırma yapmışlardır Araştırmaya boşanmamış aileden gelen 347 çocuk ile , boşanma yoluyla babasından ayrılan, annesi evlenmemiş 44 çocuk ve annesi yeniden evlenmiş 15 çocuğu almışlardır.

Bu araştırmada, çocukların benlik saygı düzeyleri incelenmiş ve “Personel Attribute Inventory” adını taşıyan bir ölçek uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre boşanma sonrası babasından ayrı kalan ve annesi yeniden evlenmemiş çocukların benlik saygı düzeyi, boşanmamış ailelerin çocuklarının benlik saygı düzeyinden düşük çıkmıştır. Annesi yeniden evlenen çocuklarında düşük çıkmış, ancak bu fark önemli bulunmamıştır.

Aynı araştırmada. çocukların cinsiyeti ile benlik saygı düzeyi arasında önemli bir ilişkinin olmadığı da saptanmıştır.(Parish ve

Taylor,1976:427-428)

Lowenstein ve Koopman'ın 1978 yılında yaptığı araştırmada yalnız anneleriyle ya da babalarıyla yaşayan 9-14 yaşları arasındaki erkek çocukların benlik saygıları aralarında bir fark bulunamamıştır. Araştırmada "Self-Esteem Inventory adlı ölçme aracı kullanılmıştır.

Yine bu araştırmada ayrı yaşadığı anne ya da babası ile ayda bir ya da ayda birden fazla görüşen erkek çocukların, ayda birden az görüşen erkek çocuklara göre benlik saygı düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuca göre, ayrı yaşadığı anne ya da babasıyla sık görüşen çocukların benlik saygıları görüşmeyenlere oranla daha yüksek düzeydedir. (Löwenstein ve Koopman,1978:195-208)

Raschke ve Raschke tarafından 1979 yılında Piers-Harris' ölçü aracının kullanıldığı araştırmada, boşanmamış aile çocukları ile anne-babası boşanmış üvey anne ile ya da üvey baba ile yaşayan çocuklar arasında benlik saygı düzeyi açısından bir fark bulunamamıştır. Bu araştırmada, huzursuz bir aile ortamı içinde yaşayan çocuklarda benlik saygısı daha düşük bulunmuştur (Raschke ve Raschke,1979:367-374)

Pardeck ve Izikoti 1983 yılında 39 boşanmış, 42 boşanmamış aile çocuklar üzerinde çalışma yapmışlar. "Piers-Harris Children's Self Concept Scale" adlı aracın kullanıldığı bu karşılaştırmalı araştırmada da boşanmış ve boşanmamış aile çocukları arasında benlik saygı düzeyi arasında bir farklılık bulunamamıştır (Pardeck ve Izikoff,1983:551-553)

Kulka ve Weingarten, anne-babası boşanmış ailede yetişen bayanların evlilik rollerini, boşanmamış ailede yetişen bayanlara göre daha az önemsediklerini saptamışlardır. Bu kişiler annelik rolüne, eşlik rolünden daha fazla önem vermektedirler (Kulka,1979:50-78)

On yıl süreli bir izleme çalışmasında; anne-babası boşanmış çocukların, ileriki yaşamlarında %45inin uyumu iyi saptanırken %41'inin uyumu zayıf ve %14'ünün çeşitli alanlarda işlevinin bozuk olduğu saptanmıştır. Bu araştırmaya göre en sık görülen bozukluklar; depresyon, reddedilme duygusu ve kızlarda daha belirgin olarak karşı cinsle ilişki sorunlarıdır.(Beer,1989:379-383)

Yörükoğlu'nun 1985 yılında yayınladığı yapıtında, boşanmanın ergenin benlik saygısında az da olsa düşmeye neden olduğu belirtilmektedir.(Yörükoğlu,1985)

Erkan tarafından 1986 yılında boşanmanın çocukların benlik saygı düzeyine etkisi araştırılmıştır. Boşanmadan çok, boşanma sonrası etmenlerin benlik kavramını etkilediği görülmüştür. Bu etmenleri anne—babanın aşırı baskılı tutumu, anne-babanın ilgi ve sevgisi. çocuğun birlikte yaşadığı ebeveyninin ayrı yaşayan ebeveyni eleştirmesidir.(Erkan,1986)

Istanbul Üniversitesi çocuk Psikiyatrisi Bölümünde Cebiroğlu, 1977 yılında 62 boşanmış aileden gelen 3-13 yaşları arasındaki boşanmış aile çocuklarını incelemiştir. Sonuçta 10 çocukta okul başarısızlık, 15 çocukta saldırganlık, 3 çocukta cinsel sorun, 2 çocukta hırsızlık, 5

çocukta altını ıslatma (enuresis), 18 çocukta nörotik tepki, 7 çocukta kekemelik, 2 çocukta da tik olduğu saptanmıştır.

Arıkan (1992) araştırmasında boşanmış annelerin özellikle erkek çocuklarıyla ilişkilerinde sorunlu olduğuna değinmiştir. Ayrıca, rol belirsizliği rol karmaşasında çocuğun bakımını tek başına üstlenmiş ebeveyn açısından önemli olduğu, sorunlar çıkardığı belirtilmektedir.

Erkan (1989) tarafından lise çağındaki 135 boşanmış aile ile 159 tam aile çocuğunun benlik tasarımı (self-concept) ölçmek amacıyla yürütülen araştırmada çocukların boşanma sırasındaki yaşları 0-6 yaş ve 7-18 yaş olarak 2 grupta ele alınmıştır. Bunun nedeni, benlik tasarımının gelişimin ilk yıllarında kristalleşmesi ve anne-babanın önemidir. Oysa, bulgular, anne babası boşandığında küçük yaşta olan çocuklarla daha ileri yaşta olanlar arasında benlik tasarım düzeyi yönünden önemli bir fark olmadığını göstermiştir.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu'nda bir grup araştırmacı tek ebeveynli ailelerin yaşam şartları, çocuk yetiştirme koşulları ve çocuklarının okul başarıları konusunda yaptıkları çalışmada kızlarda daha fazla içe kapanma ve inatçılık olduğunu, erkeklerde alt ıslatma ve kızlarda görülmeyen saldırganlığın gözlemlendiğini, her iki cinsin okul başarısının olumsuz etkilendiğini, saldırganlığın ölüm halinde dörtte bire yakın olarak önemli bir orana çıktığını rapor etmişlerdir .

Bilir ve Dabanlı (1981), tarafından 3-10 yaşları arasındaki 98 boşanmış aile çocuğu üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada çocuklar o anki yaşlarına göre, 3-4 yaş, 5-6 yaş ve 8-10 yaş gruplarına ayrılmışlardır. Çocukların anne-babaları araştırmanın yapıldığı tarihten itibaren en son iki yıl önce boşandıkları için, boşanma sırasında ilk grubun bebeklik, ikinci grubun Oedipal, üçüncü grubun ise gizil dönemde oldukları anlaşılmaktadır. Araştırmada çocukların anne babalarının boşanmalarına uyku bozukluğu, gece işemeleri, kusmalar, iştahsızlık, çok yemek yeme, baş ve karın ağrıları, konuşmada tutukluk, tırnak yeme, aşırı bağımlılık, ayrılışı inkar ve baba yoksunluğu gibi tepkiler gösterdiği saptanmıştır. Bu tepki biçimleri en fazla 5-6 yaş grubunda görülmüş, en az etkilenen 3-4 yaş grubun olduğu belirtilmiştir.

Kaynaroglu'nun (1984), 6 yaşındaki 150 boşanmış ve 150 tam aile çocuğunu inceleyen araştırmasında, boşanmadan bu yana geçen süre üzerinde durulmuştur. Araştırmada Uyumsal Davranış Skalası ile çocukların bağımsız faaliyet gösterebilme, fiziksel gelişimi, dil gelişimi, sayı ve zaman, ev işleri, kendi kendini idare edebilme, sorumluluk, ve toplumsallaşma gibi davranışlar ölçülmüştür. Her iki grup karşılaştırıldığında boşanmış aile çocuklarının düşük puan aldıkları saptanmıştır.

Ceyhan Çelikoğlu 1997 yılında Ankara'da "Boşanmamanın çocukların benlik saygısına etkisinin incelenmesi" adlı Doktora tezi sonucuna göre boşanmış aile çocuklarının benlik saygısında olumsuz bir etki görülmemiştir.

Türkiye’de parçalanmış aile çocukları ile yapılan çalışmalar fazla değildir. Ulaşılabilen çalışmalarda parçalanmış aile çocuklarının yaşam koşulları, parçalanma sonrası gösterdikleri davranış bozuklukları rol belirsizlikleri ve uyum güçlükleri ele alınmıştır. Yapılan çalışmalar daha çok küçük çocuklarla sınırlı tutulmuştur. Öz-kavramı ile ilgili bir çalışma Erkan tarafından yapılmış çocukların benlik kavramı düzeyi değişik yaş gruplarına göre ele alınmış, ancak anlamlı bir fark elde edilememiştir.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada izlenen yöntem : “Evren ve örneklem “ “Veriler ve toplanması”, “ Verilerin analizi ve yorumlaması “ alt başlıkları altında açıklanmıştır.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın çalışma evrenini, Lefkoşa il sınırları içinde yaşayan boşanmış ve boşanmamış aile çocuklarından oluşmaktadır.

Araştırmanın örneklemelerini lefkoşa bölgesinde bulunan 5 farklı ortaokulunda okuyan 172 öğrenci oluşturmaktadır.

VERİLER VE TOPLANMASI

Araştırmada, çocukların benlik saygısını ilişkin verileri ek 1 de verilen anketle toplanmıştır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır.İlk olarak 15 sorudan oluşan kişisel bilgi anketi sonra 57 sorudan oluşan ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLCEĞİ kullanılmıştır.

Tesadüfî örnekleme yöntemi ile saptanan okullarda anket çalışmasını gerçekleştirebilmek için K.K.T.C. Eğitim Bakanlığından izin alınmıştır. Alınan izin ek 2 de sunulmuştur.

VERİLERİN ANALİZİ

Toplanan verilerin analizine geçilmeden önce cevaplama işleminin doğru yapıp yapılmadığı ve cevaplanmadık soru olup olmadığını belirlemek için anketlerin tümü elden geçirilmiştir. Yetersiz ve yanlış doldurulanlar işlem dışı bırakılmıştır. Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukların benlik saygıları, kendilik kavramları, insanlara karşı geliştirdikleri duygulanımları, eleştiriye duyarlılıkları, depresif duygulanımları, hayalperestliği, kişiler arası ilişkileri, tartışmalara katılabilme dereceleri, kişilik izolasyonları, psiko-somatik belirtileri, ve anne-baba ilgisi arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Rosenberg Benlik saygısı Ölçeğinin tüm sorularına x^2 (khi kare) testi uygulanmıştır . Bu istatistiklerin manidar olup olmadığını saptamakta, 05 düzeyi benimsenmiştir.

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerden elde edilen verilerin analizi sonunda bulgular bu bölümde araştırmanın amacında yer alan sorulara göre açıklanmış ve yorumlanmıştır.

Tablo 1
Yaş dağılımı

YAŞ	N	%
11	33	22,9
12	48	33,3
13	40	27,8
14	16	11,1
15	7	4,9
Cevap vermeyenler	-	-
Toplam	144	100,0

Ankete katılan örneklemelerin % 22,9 u 11 yaş ,% 33,3 ü 12 yaş, % 27,8 i 13 yaş, % 11,1 i 14 yaş ,% 4,9 u 15 yaşlarındalar.

Örneklemelerin % 66,0 ı ergenliğin başlarında oldukları ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2
Cinsiyet dağılımı

CİNSİYET	N	%
Kız	75	52,1
Erkek	69	47,9
Cevap vermeyenler	-	-
Toplam	144	100,0

Örneklem % 52,1 i kızlardan ,% 47,9 u erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 3

Ailenin boşanma durumunda birlikte kalınan ebeveynin dağılımı

	N	%
Anne ile kalmakta	60	41,7
Baba ile kalmakta	12	8,3
Cevap vermeyenler	72	50,0
Toplam	144	100,0

Ankete katılan 144 örneklemin % 50 si boşanmamış bir aileden geldiklerinden Tablo 3 ve 4 de cevap vermeyenler kısmında % 50 olarak yer almaktadırlar.

Anketten alınan bilgilere göre boşanmış aile çocuklarının % 41,7 si anne ile kalmakta % 8,3 ü ise baba ile kalmaktadırlar.

Wallersteinin yaptığı araştırmalarda da bu araştırmada olduğu gibi boşanan ailelerde çocuklar genellikle annenin yanında kaldıkları ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4**Boşanma olguların ayrı oldukları ebeveynini görme sıklığı dağılımı**

GÖRÜŞME SIKLIĞI	N	%
Haftada 1-2 kez	20	13,9
İki haftada 1-2 kez	3	2,1
Ayda 1	12	8,3
Hiç görmeyenler	37	25,7
Cevap vermeyenler	72	50,0
Toplam	144	100,0

Örneklemelerin % 13,9 u ayrı oldukları ebeveynini haftada 1- 2 kez görürken % 2,1 i iki haftada bir % 8,3 ü ayda 1 % 25,7 ise çok daha az veya hiç görmemektedirler.

Bu sonuca göre % 25,7 ebeveyn boşanma sonrasında çocukları ile de ilgiyi kesiyorlar. Birçok ebeveyn boşanma ile anneliğin veya babalığın da bittiğini düşünmekte oldukları gözlemleniyor.

Yörükoğlunun belirttiği gibi çocukta sarsılan duygular ayrı yaşayan anne veya babayı sık görmesi ile değil, düzenli aralıklarla ve sürekli görmesi ile onarılabilir.

Tablo 5**Kendini en az diğer insanlar kadar değerli bulma durumu**

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Değerli buluyor	61	84,7	68	94,4
Değerli bulmuyor	11	15,3	4	5,6
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 3,647$ $p : 0,056 > 0,05$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ile boşanmamış aile çocukları arasında kendini diğer insanlar kadar değerli bulma konusunda önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tezcan'a göre ergenlik süreçler çeşitli nedenlerle sarsılsa ergenlik öncesi ve ergenlikte nesne ilişkileri, özdeşimler ve kimlik oluşumu gibi alanlarda sorunlar çıkabilmektedir.

İki karşılaştırma grubun aini süreçler içerisinde olduklarından tablo 5-6-7-8 de önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 6
Kendinde bazı olumlu özellikleri olma düşüncesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	57	79,2	64	88,9
Katılmayanlar	15	20,8	8	11,1
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 2,535$ $p: 0,111 > 0,05$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ile boşanmamış aile çocukları arasında kendinde bazı olumlu özellikleri olma düşüncesi açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 7
Kendini başarısız bir kişi olarak görme eğilimi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Başarısız görüyor	20	27,8	14	19,4
Başarılı görüyor	52	72,2	58	80,6
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 1,386$ $p : 0,239 > 0,05$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kendini başarısız bir kişi olarak görme eğiliminde anlamlı bir fark bulunamamıştır

Tablo 8
Diğer insanlar gibi bir çok şeyi başarabilme inancı

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
İnanıyor	66	91,7	68	94,4
İnanmıyor	6	8,3	4	5,6
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	100,0	100,0

$X^2 = 0,430$ $p : 0,512 > 0,05$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında diğer insanlar gibi bir çok şey başarabilme inancında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 9
Kendisinde fazla gurur duyacak bir şey bulamamak durumu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	36	50,0	20	27,8
Katılmayanlar	36	50,0	52	72,2
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplan	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 7,481 \quad p : 0,006 < 0,05(\text{ anlamlı })$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kendinde fazla gurur duyacak bir şey bulamamak konusunda önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Cuhadaroğlu ergenlik döneminde kişinin kendi hakkında bir yargıya ulaşabilmek için çabaladığını, ve bu dönemde çevre faktörlerin etkisi ile kendisine karşı tutumunu belirtmektedir. Boşanmanın bu tutum üzerinde çok etkisi olmaktadır.

Tablo 10
Kişinin kendine karşı olumlu tutum durumu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	60	83,3	66	91,7
Katılmayanlar	12	16,7	6	8,3
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 2,286 \quad p : 0,131 > 0,05(\text{ anlamsız })$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukların kendine karşı olumlu tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Kaynaroğlunun da belirttiği gibi boşanmış aile çocukları korkularından , enişelerinden kurtulmak amacı ile zaman içerisinde kendilerine uygun bir savunma düzeneği seçer ve uygulamaktadır.

Tablo 11
Kişinin genel olarak kendinden memnuniyeti

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Memnun olanlar	64	88,9	69	95,8
Memnun olmayanlar	8	11,1	3	4,2
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 2,461 \quad p : 0,117 > 0,05(\text{anlamsız})$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocuklarının genel olarak kendinden memnuniyetleri arasında önemli bir fark bulunmamıştır.

Tablo 12
Kişinin kendine daha fazla saygı duyma isteği

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	38	52,8	48	66,7
Katılmayanlar	34	47,2	24	33,3
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 2,887 \quad p : 0,089 > 0,05(\text{ anlamsız})$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kendinde daha fazla saygı duyma isteğinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 13
Kişinin kendini bazen bir işe yaramadığı düşüncesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	36	50,0	23	31,9
Katılmayanlar	36	50,0	49	68,1
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 4,853 \quad p : 0,028 < 0,05 \text{ (anlamlı)}$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında bazen bir işe yaramamak düşüncesinde önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Tablo 13 ve 14 ve 18 i yorumlarken Cuhadaroğlunun belirttiği gibi ergenlik dönemin, kişinin kendisi hakkında bir yargıya ulaşmak için en yoğun çaba harcadığı bir dönemdir. Bu dönem içinde yaşamış olduğu anne- baba ayrılığı ve sorunları kendi hakkındaki yargıyı zorlaştırmaktadır.

Tablo 14
Kişinin kendini bazen yeterli bir insan olmadığı düşüncesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	30	41,7	15	20,8
Katılmayanlar	42	58,3	57	79,2
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 7,273 \quad p : 0,007 < 0,05 \text{ (anlamlı)}$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında bazen yeterli bir insan olmadığı düşüncesinde önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Tablo 15

Kişinin kendi hakkındaki düşüncelerin sık değişme durumu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Düşüncesi az değişenler	24	33,3	30	41,7
Düşüncesi çok değişenler	48	66,7	42	58,3
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 1,067$$

$$p : 0,302 > 0,05 \text{ (anlamsız)}$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kendi hakkındaki düşüncelerin sık değişme konusunda anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 16

Kendi hakkında değişken düşüncelere sahip olma farkındalığı

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Farkında olanlar	38	52,8	34	47,2
Farkında olmayanlar	34	47,2	38	52,8
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 1,574$$

$$p : 0,455 > 0,05 \text{ (anlamsız)}$$

Boşanmamış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kendi hakkında değişken düşüncelere sahip olma farkındalığında önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 17

Kişinin kendi hakkındaki görüşlerin çok çabuk değiştiğinin farkındalığı

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Farkında olanlar	29	40,3	28	38,9
Farkında olmayanlar	43	59,7	44	61,1
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 0,29$ $p : 0,865 > 0,05$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kendi hakkındaki görüşlerin çok çabuk değiştiğinin farkındalığında önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 18

Kişinin kendi hakkında bazı günler olumlu, bazı günler olumsuz düşüncelere sahip olma farkındalığı

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Farkında olanlar	54	75,0	39	54,2
Farkında olmayanlar	18	25,0	33	45,8
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 6,831$ $p : 0,009 < 0,05$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kendi hakkında bazı günler olumlu bazı günler ise olumsuz düşüncelere sahip olma farkındalığında önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Tablo 19

**Kişinin kendi hakkındaki düşüncelerin hiçbir şeyin
değiştiremeyeceği düşüncesi**

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	30	41,7	10	13,9
Katılmayanlar	42	58,3	62	86,1
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2= 13,846$ $p : 0,000 < 0,05$ (anlamlı)

Boşanmamış aile çocukları ve boşanmış aile çocukları arasında kendi hakkındaki düşüncelerin hiçbir şeyin değiştirmeyeceği düşüncesinde çok önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Ergenlik döneminde yerine oturması gereken ben kişilik yargıları ailenin boşanma olayı dolayısıyla güçleşmektedir. Tam bu dönemde kendini koruma altına almak amacıyla tepki verme ve reddetme savunma mekanizmalarını kullanmaktadır.

Tablo 20

**Kişinin başına bir şey geldiğinde kimsenin onunla ilgilenmeyeceği
düşüncesi**

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	16	22,2	5	6,9
Katılmayanlar	56	77,8	67	93,1
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 6,746$ $p : 0,009 < 0,05$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kendi başına bir şey geldiğinde kimsenin onunla ilgilenmeyeceği düşüncesinde anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır.

Yörükoğlunun da belirttiği gibi anne- baba ilgisi çoğaldıkça çocuk kendini güvende hissetmektedir.Boşanmış aile çocukları Tablo 3 de ayrı olan ebeveyn ile görüşme sıklığını incelediğimizde çocukların ayrı olan ebeveyn ile görüşme sıklığı az olduğunu teapit ettiğimizden çocuk kendini dolayısıyla terk edilmiş gibi hissetmekte olup çevresine de güveni azalmış bulunmaktadır.

Tablo 21

İnsan doğasında yardımlaşma gerçekten vardır düşüncesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	57	79,2	64	88,9
Katılmayanlar	15	20,8	8	11,1
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 2,535$ $p : 0,111 > 0,05$ (anlamsız)

Boşanmamış aile çocukları ve boşanmış aile çocukları arasında insanın doğasında yardımlaşmanın varlığı düşüncesinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 22
Kişilerin insanlara güvenme düzeyi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Güvenenler	25	34,7	25	34,7
Güvenmeyenler	47	65,3	47	65,3
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 0,000$ $p : 1,000 > 0,05$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında insanlara güvenme düzeyinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 23
Dikkatli davranmazsanız insanların sizi kullanacak düşüncesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	58	80,6	59	81,9
Katılmayanlar	14	19,4	13	18,1
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 0,046$ $p : 0,831 > 0,05$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında insanların sizi kullanacak düşüncesinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 24

İnsanların daha çok başkalarına yardım etmeyi veya kendi çıkarlarını düşünme eğilimler inançları

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Başkalarına yardım etme düşüncesi	26	36,1	31	43,1
Kendi çıkarlarını koruma düşüncesi	46	63,9	41	56,9
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 0,726$ $p : 0,394 > 0,05$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında insanların daha çok başkalarına yardım etmeyi veya kendi çıkarlarını düşünme eğilimleri inancında önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 25

Kişinin eleştiriye karşı hassasiyet durumu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Az hassas	26	36,1	34	47,2
Çok fazla Hassas	46	63,9	38	52,8
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 1,829$ $p : 0,176 > 0,05$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kişinin eleştiriye hassasiyetinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 26

Eleştiri ya da azarlama kişiyi çok fazla incitmesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	53	73,6	63	87,5
Katılmayanlar	19	26,4	9	12,5
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

 $X^2 = 4,433$ $p : 0,035 < 0,05$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında eleştiri ya da azarlamanın kişiyi çok fazla incitmesinde önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Yörükoğlunun da belirttiği gibi boşanmış aile çocuklarının ruhsal çökkünlük, okul başarısızlığı , çeşitli davranış bozuklukları en sık görülen uyumsuzluklardır. Bunun üzerine ergenlik dönemindeki sorunlar eklenince sonuçlarda görüldüğü gibi tek boşanmış aile çocuklarında değil boşanmamış aile çocuklarında da eleştirilere karşı büyük bir hassasiyet oluşturmaktadır.

Tablo 27

Kişinin yanlış bir şey yaptığında birinin gülmesi veya suçlamasının rahatsız ediyor olması

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	61	84,7	66	91,7
Katılmayanlar	11	15,3	6	8,3
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

 $X^2 = 1,667$ $p : 0,197 > 0,05$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kişinin yanlış bir şey yaptığında ona gülmesi veya suçlamasının rahatsızlığında önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 28
Mutlu olma durumu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Mutlu olanlar	45	62,5	64	88,9
Mutlu olmayanlar	27	37,5	8	11,1
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2= 13,626$ $p : 0,000 < 0,05$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında mutlu olma durumunda önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Wallerstein ve Kelly'nin yaptıkları araştırmalardan da çocukların üçte ikisinin boşanmadan beş yıl sonra son derece mutlu, diğer üçte birinin ise mutsuz oldukları ortaya çıkmaktadır.

Tablo 29
Genelde oldukça mutlu bir kişi olma düşüncesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	47	65,3	58	80,6
Katılmayanlar	25	34,7	14	19,4
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2= 4,255$ $p : 0,039 < 0,05$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında genelde oldukça mutlu bir kişi olma düşüncesinde önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Kukla'nın 1979 yılında yaptığı araştırmaya göre de boşanmamış ailede büyüyen çocuklarla boşanmış ailede büyüyen çocuklar arasında mutluluk konusunda farklılıklar olduğu bulunmuştur.

Tablo 30
Kişinin kendini ruh halini ifadesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Çok neşeli	68	94,4	69	95,8
Oldukça neşesiz	4	5,6	3	4,2
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 0,150 \quad p : 0,698 > 0,05 (\text{ anlamsız })$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kişinin kendi ruh halini ifade etmesinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 31
Hayattan çok zevk alma inancı

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
İnananlar	44	61,1	53	73,6
İnanmayanlar	28	38,9	19	26,4
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 2,558 \quad p : 0,110 > 0,05 (\text{ anlamsız })$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında hayatta çok zevk alma inancında önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 32

Mutlu görülen diğer insanlar kadar mutlu olabilme isteği

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	40	55,6	46	63,9
Katılmayanlar	32	44,4	26	36,1
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 1,039$ $p : 0,308 > 0,05$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında mutlu görülen diğer insanlar kadar mutlu olma isteğinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 33

Kişinin kendini karamsar ve kederli hissetmesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	51	70,8	62	86,1
Katılmayanlar	21	29,2	10	13,9
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 4,974$ $p : 0,026 < 0,05$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kendini karamsar ve kederli hissetmesinde önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Kaynaroğlunun araştırmalarına göre boşanmanın ilköğretim dönemindeki çocuklarda üzüntü ,korku ve kaygı gibi tepkiler vermekte olduğunu göstermektedir.Boşanmış aile çocukları bu kaygılara karşı benliklerini korumak amacıyla ‘ reddetme’ ve ‘ karşı tepki verme ‘ mekanizmalarını kullanmaktadırlar.Ve bu kaygı ,karamsarlık ve korkunun bu araştırmada boşanmamış aile çocuklarında daha yüksek oranda gözlemlenmektedir.

Tablo 34

Çoğu zaman başka bir şey yapmaktansa oturup hayal kurma tercihi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	45	62,5	39	54,2
Katılmayanlar	27	37,5	33	45,8
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$\chi^2 = 1,029$ $p = 0,310$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında oturup hayal kurma tercihinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 35
Kişiyi hayalperest olarak değerlendirmek

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	32	44,4	25	35,7
Katılmayanlar	40	55,6	47	65,3
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 1,423$ $p = 0,233$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında hayalperest olarak değerlendirilmekte önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 36
Kişinin zamanın büyük kısmını hayal kurmak ile geçirmesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	23	31,9	20	27,8
Katılmayanlar	49	68,1	52	72,2
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 0,298$ $p = 0,585$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında zamanın büyük bir kısmının hayal kurmasında önemli bir fark bulunmamıştır.

Tablo 37
Gelecekte nasıl bir insan olacağı hakkında hayal kurması

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Nadiren	19	26,4	7	9,7
Sıkça	53	73,6	65	90,3
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 6,759 \quad p = 0,009 \text{ (anlamlı)}$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında gelecekte nasıl bir insan olacağı hakkında hayal kurmasında önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Sonucun tam tersi beklenirken araştırmada tam tersi boşanmamış aile çocuklarının daha çok hayal kurdukları ortaya çıkmıştır.

Wallerstein ve Kelly'nin yaptıkları araştırma ile desteklenebilir. Çocukların üçte ikise boşanmadan beş yıl sonra son derece mutlu ve başarılı, diğer üçte birinin ise mutsuz ve başarısız olduğu gözlemlenmiştir..

Tablo 38
Ulusal veya uluslararası önemli konularda belirtilen görüş üzerine kişiye gülünmesi ve incinme durumu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Az incinenler	29	40,3	18	25,0
Çok incinenler	43	59,7	54	75,0
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 4,421 \quad p = 0,110 \text{ (anlamsız)}$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında önemli konularda belirtilen görüş üzerine kişiye gülünmesi ve kendisinin incinmesi durumunda önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 39

Ulusal veya uluslararası konular tartışıldığında genellikle kötü izlenim bırakmaktansa , hiç bir şey söylememe tercihi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	40	55,6	55	76,4
Katılmayanlar	32	44,4	17	23,6
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 6,960$ $p = 0,008$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında önemli konularda tartışıldığında genellikle kötü izlenim bırakmaktansa hiç bir şey söylememe tercihinde önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Boşanmış aile çocukları daha çekingen olması beklenirken Tablo 39 Tablo 40 Tablo 41 de elde edilen sonuçlara göre bu tam tersi olduğu belirlenmiştir.

Bu olayı Rutter şöyle açıklamaktadır: Huzursuz ve sevgisiz bir evlilik, olumsuz bir aile ortamında yaşamak ,çocuğun benlik saygısını dolayısıyla kendine güvenini de düşürmektedir. Oysa boşanmış aile çocuğu bu huzursuz ortamdan artık kurtulmuş ve zamanla bu duruma uyum sağlamıştır.

Tablo 40

Toplumsal konularla ilgili tartışmalarda insanları kızdıracak bir şey söylemektense, bir şey söylememe tercihi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	42	58,3	57	79,2
Katılmayanlar	30	41,7	15	20,8
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 7,273$ $p = 0,007$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında toplumsal konularda ilgili tartışmalarda insanları kızdırmaktansa bir şey söylememe tercihinde önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Tablo 41

Uluslararası konuları tartışma durumu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Az tartışanlar	36	50,0	50	69,4
Çok tartışanlar	36	50,0	22	30,6
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 5,658$ $p = 0,017$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında uluslararası konuları tartışma sıklığında önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Tablo 42

Arkadaşlar ile birlikte uluslararası konuları tartışma durumu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Arada bir görüş belirtenler	39	54,2	42	58,3
Diğerlerini ikna etmeye çalışanlar	33	45,8	30	41,7
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 0,254$ $p = 0,614$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında arkadaşlarla uluslararası konuları tartışma durumunda önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 43

Yalnız bir insan olma eğilimi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	30	41,7	25	34,7
Katılmayanlar	42	58,3	47	65,3
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 0,735$ $p = 0,391$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında yalnız bir insan olma eğiliminde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 44
İnsanların çoğu kişiyi gerçekten nasıl biri olduğunu biliyor
düşüncesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	48	66,7	51	70,8
Katılmayanlar	24	33,3	21	29,2
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$\chi^2 = 0,291$ $p = 0,590$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında insanların çoğu kişiyi gerçekten nasıl birisi olduğunu biliyor düşüncesinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 45
Uykuya dalma veya uykunun sürekliliği konusunda sorunlar

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Sorunu olmayanlar	42	58,3	44	61,1
Sorunu olanlar	30	41,7	28	38,9
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$\chi^2 = 1,204$ $p = 0,548$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında uykuya dalma veya uykunun sürekliliğinde sorunlarda önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 46
Ellerin rahatsız edecek kadar titremesi sorunları

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Sorunu olmayanlar	59	81,9	62	86,1
Sorunu olanlar	13	18,1	10	13,9
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 0,466$ $p = 0,495$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında elleri rahatsız edecek kadar titremesi sorunlarında önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 47
Rahatsız edecek kadar sinirlilik sorunları

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Sorunu olmayanlar	28	38,9	33	45,8
Sorunu olanlar	44	61,1	39	54,2
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 0,711$ $p = 0,399$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında rahatsız edecek kadar sinirlilik sorunlarında önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 48
Rahatsız edecek kadar çarpıntı sorunu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Sorunu olmayanlar	51	70,8	63	87,5
Sorunu olanlar	21	29,2	9	12,5
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$\chi^2 = 6,063$ $p = 0,014$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında rahatsız edecek kadar çarpıntı sorununda önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Tablo 48 ve Tablo 53 incelediğimizde önemli bir fark ortaya çıkıyor, ancak beklentilerin dışında boşanmamış aile çocuklarının psiko-somatik belirtilerin yoğunlukta olduğu ortaya çıkıyor. Daha öncede belirttiğim ve Rutterin de desteklediği gibi :Huzursuz ve sevgisiz bir aile ortamında yaşayan çocukların daha çok sıkıntılı oldukları ve de boşanmış aile çocuklarının bu sıkıntılardan kurtulduklarını unutulmaması gereken bir unsurdur.

Tablo 49

Rahatsız edecek kadar başın içinde basınç sorunu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Sorunu olmayanlar	41	56,9	52	72,2
Sorunu olanlar	31	43,1	20	27,8
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 3,674 \quad p = 0,055 \quad (\text{ anlamsız })$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında rahatsız edecek kadar başın içinde basınç sorunda önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 50

Tırnak yeme sorunları

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Sorunu olmayanlar	50	69,4	54	75,0
Sorunu olanlar	22	30,6	18	25,0
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 0,554 \quad p = 0,457 \quad (\text{ anlamsız })$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında tırnak yeme sorunda önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 51

Egzersiz veya çalışma zamanları dışında rahatsız edecek kadar nefes darlığı sorunları

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Sorunu olmayanlar	55	76,4	59	81,9
Sorunu olanlar	17	23,6	13	18,1
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 0,674$ $p = 0,412$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında egzersiz veya çalışma zamanları dışında rahatsız edecek kadar nefes darlığı sorunlarında önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 52

Rahatsız edecek kadar ellerde terleme sorunu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Sorunu olmayanlar	59	81,9	66	91,7
Sorunu olanlar	13	18,1	6	8,3
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 2,971$ $p = 0,085$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında rahatsız edecek kadar ellerde titreme sorununda önemli bir fark bulunmamıştır.

Tablo 53
Rahatsız edici baş ağrı sorunu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Sorunu olmayanlar	37	51,4	50	69,4
Sorunu olanlar	35	48,6	22	30,6
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 4,907$ $p = 0,027$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında rahatsız edici baş ağrı sorununda önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Tablo 54
Rahatsız edici kabuslar sorunu

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Sorunu olmayanlar	46	63,9	50	69,4
Sorunu olanlar	26	36,1	22	30,6
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 0,500$ $p = 0,480$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında rahatsız edici kabuslar sorununda önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 55

10 – 11 yaşlarında annenin kişinin arkadaşlarını tanıması

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Hepsini tanıyanlar	64	88,9	66	91,7
Kimseyi tanımayanlar	8	11,1	6	8,3
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 0,316$ $p = 0,574$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında 10 – 11 yaşlarında annenin kişinin arkadaşlarını tanımasında önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 56

Bu dönemde babanın arkadaşları tanıması

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Hepsini tanıyanlar	44	61,1	58	80,6
Kimseyi tanımayanlar	28	38,9	14	19,4
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 6,588$ $p = 0,010$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında bu dönemde babanın arkadaşları tanımasında önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Tablo 56 ve Tablo 60 ın sonuçlarını Tablo 3 ve Tablo 4 de elde ettiğimiz bilgilerden yararlanarak yola çıkıp incelediğimizde % 41,7 boşanmış aile çocukları annesi ile kaldığından ve diğer ebeveyn ile

görüşme sıklığının en fazla %2,1 i haftada 1-2 iken , bu sonucun çıkması beklentiler doğrultusunda idi.

Yörükoğllunun belirttiği gibi ABD’de babaların yarısının boşanmadan sonra çocukların yasal hakkı olan bakımlılık parasının(nafaka) ödemedikleri saptanmıştır. Bunlar hiç kuşkusuz eskiden de çocukları ile ilişkileri zayıf olan ya da çok sorumsuz olan babalardır.

Oysa belirtildiği gibi baba ilgisi ve sevgi görmeyen çocuklarda, güvensizlik, özsaygısını yitirme, terk edilmişlik duyguları gelişmektedir.

Tablo 57

5 – 6 sınıflarında karnenin iyi olduğunda annenin ilgilenmemesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	15	20,8	4	5,6
Katılmayanlar	57	79,2	68	94,4
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

X² = 7,336 p = 0,007 (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında 5 – 6 sınıflarında karnenin iyi olduğunda annenin ilgilenmemesi olayında önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Tablo 58

5 – 6 sınıflarında karnenin iyi olduğunda babanın ilgilenmemesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	17	23,6	10	13,9
Katılmayanlar	55	76,4	62	86,1
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 2,234$ $p = 0,135$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında 5-6 sınıflarında karnenin iyi olduğunda babanın ilgilenmemesinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 59

5 – 6 sınıflarında karnenin kötü olduğunda annenin ilgilenmemesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	16	22,2	4	5,6
Katılmayanlar	56	77,8	68	94,4
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 8,361$ $p = 0,004$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında 5 – 6 sınıflarında karnenin kötü olduğunda annenin ilgilenmemesinde önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Yörükoğlunun belirttiği gibi boşanmadan sonra eşinin desteğinden yoksun kalan anne evin yükümlülüğünü tek başına taşımak zorunda

kaldığı için çocukları ile ilişkisi Tablo 57 ve Tablo 59 da gösterildiği gibi sağlıklı yürümektedir.

Tablo 60

5 – 6 sınıflarında karnenin kötü olduğunda babanın ilgilenmemesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	18	25,0	4	5,6
Katılmayanlar	54	75,0	68	94,4
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 10,516$ $p = 0,001$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında 5 – 6 sınıflarında karnenin kötü olduğunda babanın ilgilenmemesinde önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Tablo 61

Diğer aile bireylerin kişinin söylediklerine ilgi göstermesi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Katılanlar	53	73,6	63	87,5
Katılmayanlar	19	26,4	9	12,5
Cevap vermeyenler	-	-	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 4,433$ $p = 0,035$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında diğer aile bireylerin kişinin söylediklerine ilgi göstermesinde önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Yine Tablo 3 e değinerek Yörükoğlunun da belirttiği gibi baba dan ilgi ve sevgi görmeyen çocuklarda güvensizlik ve terkedilmişlik duyguları gelişmektedir. Dolayısıya kimse onunla ilgilenmediği yargısına varmaktadır.

Ankette bulunan sorular 10 değer üzerinde değerlendirilmiştir bunlar :

- Kendilik değeri
- Benlik değeri
- İnsanlara güvenme düzeyi
- Eleştiriye duyarlılık düzeyi
- Depressif duygulanım düzeyi
- Hayalperestlik düzeyi
- Kişiler arası ilişkilerde tehdit duygusu
- Tartışmalara katılma düzeyi
- Psikişik izolasyon düzeyi
- Psiko-somatik belirtiler düzeyi
- Anne- baba ilgi düzeyi

Tablo 62
Kendilik değeri

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Yüksek	59	81,9	67	93,1
Az	13	18,1	5	6,9
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 7,760$ $p = 0,170$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kendilik değerinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 63
Benlik değeri

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Yüksek	29	40,3	36	50,0
Orta	36	50,0	36	50,0
Düşük	7	9,7	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 11,291$ $p = 0,080$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında **benlik** değerinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 64
İnsanlara güvenme düzeyi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Çok	14	19,5	18	25,0
Orta	46	63,9	49	68,0
Az	12	16,7	5	7,0
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 4,480$ $p = 0,483$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında insanlara güvenme düzeyinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 65
Eleştiriye duyarlılık düzeyi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Az	15	20,8	9	12,5
Çok	57	79,2	63	87,5
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 3,587$ $p = 0,310$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında eleştiriye duyarlılık düzeyinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 66
Depressif duygulanım düzeyi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Yok	15	20,8	18	25,0
Az	31	43,1	39	54,2
Orta	22	30,6	13	18,0
Çok	4	5,6	2	2,8
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 11,554 \quad p = 0,073 \quad (\text{ anlamsız })$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında depressif duygulanım düzeyinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 67
Hayalperestlik düzeyi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Az	28	38,9	27	37,4
Orta	30	41,6	32	44,5
Çok	14	19,5	13	18,1
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 3,194 \quad p = 0,526 \quad (\text{ anlamsız })$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında hayalperestlik düzeyinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 68
Kişilerarası ilişkilerde tehdit duygusu düzeyi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Yok	9	12,5	4	5,6
Az	19	26,4	7	9,7
Orta	24	33,3	24	33,3
Çok	20	27,8	37	51,4
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 12.532$ $p = 0,006$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında kişiler arası ilişkilerde tehdit duygusu düzeyinde önemli bir fark ortaya çıkmıştır .

Boşanmış aile çocuklarında yüksek oranda terkedilmişlik duygusu, güvensizlik ve özsaygı yitirmesi beklenirken ortaya çıkan Tablo tam tersini göstermektedir.

1985 yılında Çuhadaroğlu'nun Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğini kullanarak yapmış olduğu araştırmada bu araştırmanın sonucunun tam tersi yani boşanmış aile çocuklarının kişiler arası ilişkilerde tehdit duygu düzeyi daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 69
Psişik izolasyon düzeyi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Yok	32	44,4	35	48,6
Az	26	36,1	28	38,9
Çok	14	19,5	9	12,5
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 1,295$ $p = 0,523$ (anlamsız)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında psişik izolasyon düzeyinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 70
Tartışmalara katılma düzeyi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Az	28	38,8	33	45,8
Orta	22	30,6	26	36,1
Çok	22	30,6	13	18,1
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 3,057 \quad p = 0,217 \text{ (anlamsız)}$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında tartışmalara katılma düzeyinde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 71
Psikosomatik belirtiler

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Az	29	40,3	36	55,5
Orta	22	30,5	12	18,0
Çok	36	29,2	19	26,5
Toplam	72	100,0	72	100,0

$$X^2 = 13,552 \quad p = 0,139 \text{ (anlamsız)}$$

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında psikosomatik belirtilerde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır.

Tablo 72
Anne babanın ilgi düzeyi

	Boşanmış		Boşanmamış	
	N	%	N	%
Çok	52	72,2	66	91,6
Orta	15	20,8	6	8,4
Az	5	7,0	-	-
Toplam	72	100,0	72	100,0

$X^2 = 13,699$ $p = 0,057$ (anlamlı)

Boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında anne baba ilgi düzeyinde önemli bir fark ortaya çıkmıştır.

Bu fark boşanmanın getirmiş olduğu tek taraflı yükümlülükten ileri gelmektedir. Alınan sonuçlar doğrultusunda boşanmadan sonra çoğu baba ilgisizdir ve anne iki kat çaba göstermek zorunda kalmaktadır. Bu çocuk anne veya baba arasındaki ilişkiyi de zedelemektedir.

ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE YORUM

Bu araştırma boşanmış aile çocuklarının benlik saygısının incelenmesi amacı ile yapılmıştır. Toplam 5 ayrı Orta okulunda 11 ile 15 yaş arası 144 öğrenci ile Rosenberg Benliksaygısı ölçeği anketi uygulaması yapılmıştır.

Ele alınan 10 ayrı değer incelenince boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukları arasında benlik değerinde bir fark görülmemiştir. Yapılan statistiklere göre boşanmış aile çocukları ve boşanmamış aile çocukların benlik değerleri orta ve yüksek düzeyde dir. Aini statistiklere göre iki grubun kendilik değerleri arasında da bir fark bulunmamıştır. İki grubun kendilik değerleri oldukça yüksek çıkmıştır.

Bu bize boşanmış aile çocuklarının boşanmadan dolayı benlik ve kendilik değerlerinde pek bir zedelenme yaşamadıklarını gösteriyor. Ancak ulaşamadığımız boşanma dönemlerinden dolayı boşanmış aile çocukları kritik boşanma sürecini atlattmış olabilmektedirler.ve bununla birlikte bir savunma yaratmış olabilmektedirle.

Yine statistiklere göre İnsanlara güvenme düzeyi iki grup için eş değerde olduğunu gösteriyor. İki grup da insanlara en çok orta düzeyde güvenmektedirler. Boşanmış aileden gelen çocuk bir kayıp yaşamıştır ,o kişi ise onun anne veya babası ,en çok güvenmesi gerektiği kişi ,oysa kendine ihanet etmiş gibi hissetmektedir ve diğer insanlara karşı bu güvensizliği yansıtmaktadır. Boşanmamış aile çocukları ise belki de mutlu olmayan bir evlilik kurumu içerisinde sürüklenip gitmektedirve

bundan dolayı aynı duyguları paylaşmaktadırlar.

İki grubun eleştiriye duyarlılık düzeyi arasında bir fark çıkmamıştır. Boşanmış aile çocukların daha duyarlı olmaları gerektiğini düşünürsek de burda bu durum söz konusu değildir. Diğer ebeveyninden ayrı olmak çocukları eleştirilerin yarısıyla karşı karşıya bırakmaktayız. Beraber olunan ebeveynin çocuğu genellikle eleştirmemekte hatta geniş aile çocuğu koruma altına almaktadır. Dolayısıyla çocuk kenini daha az güçlü hissetmektedir ve eleştirilere karşı daha duyarlı oluyor. Boşanmamış aile çocukları ise ailede bulunan iki kişi , anne ve baba ,tarafından eleştirilmekten eleştiriye karşı duyarlılık düzeyi yüksek oluyor.

İki grubun depressif duygulanım düzeyi ,hayalperestlik düzeyi, psisik izolasyon düzeyi, tartışmalarda katılma düzeyi, ve psikosomatik belirtiler düzeyi arasında bir fark görülmemiştir.

Yapılan araştırmaya göre Kişiler arası ilişkilerde tehdit duygusu düzeyinde iki grup arasında önemli bir fark ortaya çıkmıştır.beklentiler doğrultusunda boşanmış aile çocuklarının kişiler arası tehdit duygusu düzeyi daha çok olması gerekirken statistikler doğrultusunda tam tersi ortaya çıktı. Boşanmamış aile çocukların % 51,4 ünün kişiler arası ilişkilerde tehdit duygu düzeyi görünüyorken boşanmış aile çocuklarında bu oran % 27,8 olarak çıktı. Bu durum karşısında boşanmamış aile çocuklarının aile içi husursuzluklarının daha çok olduğu bundan dolayı kendini de güvende hissetmediği belirtilebilir.

Bu araştırmada boşanmamış aile çocuklarının bazı konularda boşanmış aile çocuklarına göre daha olumsuz etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Bunu değerlendirirken toplumumuzun ailenin üstündeki etkisini yadsımamak gerekir. Kuzey Kıbrıs Türk toplumu küçük bir toplum . Boşanmayı nerdeyse ayıp sayan bu toplum başkasının başına gelebilir ancak bizim başımıza gelmemeli düşüncesi içerisinde kendi ailesini korumaya almaktadır. Oysa yıkılmakta olan bir yuvayı korumak adına daha çok zedelemekte. Belkide ana-erkil bir aile yapısına girebilecek olan bu toplum bu acıdan çocuklarına onların evlilik süresince destek verdiklerini düşünerek zaten temeli sağlam olmayan yuvayı daha çok yıpratmaktadırlar.

Bu sarsıntılı kurum içerisinde yetişen çocuklar ise çok daha mutsuz ve daha çok sorunlar ile büyümekte ve çocuklarda güvensizlik duygusu artmakta. Dolayısıyla de kişiler arası ilişkilerde tehdit duygusu düzeyi çok olmaktadır. Oysa boşanmış bir ailenin çocuğu sorun olan sarsıntılı yuvadan boşanma yolu ile kurtulmuş ve kendini birlikte kaldığı ebeveyn ile daha güvende hissetmektedir. Freud'un da her zaman vurguladığı Oidipus kompleksini bu durumda erkek çocukların boşanma yolu ile babadan kurtulmaları ve anne ile kavuşmaları kurtuluş olarak gördüklerini saptaya biliriz.

Araştırmadan elde ettiğimiz diğer bir bulgu anne- baba ilgi düzeylerinin boşanmış aile çocuklarında boşanmamış aile çocuklarına göre daha az olduğu görölmüştür. Boşanmak ebeveyn için oldukça yıpratıcı olduğundan ve kişi artık yalnız kendi ayaklarının üstünde durma çabası içinde olduğundan ebeveyn çocuk ile az ilgilenmektedir. Bu

durumlarda büyükanne veya büyükbaba daha sahiplenme eğilimdedirler. Ebeveyn de, bizim toplumumuzun en belirgin özelliği olan koruyuculuk görevini kendi yaşam kavgasından dolayı onlara yüklemektedir. Oysa çocuk daha çok ebeveyninden ilgi görmek istiyor.

Boşanmış aile çocukları belirli bir süreç sonra boşanmanın etkisinden rahatlamaktadırlar. Bu süreç bir yıl sonra çocuğun takınacağı kendine uygun bir savunma mekanizması ile sona ermektedir.

Boşanmak bazı durumlarda tek acı veren çare olarak görülsede birçok sarsıntılı ailenin bu yuvayı yürütmektense boşanmaları ebeveyn için olduğu kadar çocuk için de bir kurtuluş sayılır.

Hergün huzursuz bir yuvada yaşamaktansa bir defa tam acı çekip huzurlu boşanmış bir ebeveynle yaşamak daha sağlıklı.

KAYNAKÇA

- ALKIN, T.: (1991) **"Bir Grup Ergende Aile, Okul, Akran İlişkileri ile Benlik Saygısının Karşılıklı Etkileşimi"**. İzmir: Dokuz Eylül Un. Tıp Fak. Lisans Tezi,
- ANAR, S.: (1986) **Davranış Bilimleri 1**. İstanbul: Anadolu Ün. Açık Öğretim Fak. Ders Kitapları, Yayın No: 69,
- ANKAY, Aydın ;(1998) **"Ruh Sağlığı ve Davranış Bozuklukları"** Ankara Turhan Kitabevi ,
- ATILFA: (1989) **"Üç-Altı Yaş Grubundaki Çocukların Baba yoksunluğunda Ve Yokluğunda Gösterdikleri Davranış Bozukluklarının İncelenmesi"**. Ankara: H.Ün.Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi.
- BEER, J.: (1989) **"Relationship of Divorce to Self-Concept, Self-Esteem and Grade Point Average of Fifth and Sixth Grade School Children."** Psychological Reports. 65, 37, 1379-1383,
- BİLİR, Ş.: DABANLI, D.: (1981) **Ailelerle Boşanma Vakaları Sonucu Çocukların Geliştirdikleri Tepkiler Ve Bu Tepkileri Doğuran Faktörler**. Sağlık Dergisi. 55, 193-206,
- CLARK, J. BARBER, L. B.: (1994) **"Adolescent In Post Divorce And Always-Married Families: Self-Esteem And Perceptions Of Father's Interest"** Journal Of Marriage And The Family. 56(3). 608-616 .
- CLEGHORN, J. B.: (1987) **"Formulations of Self and Family Systems."** Family Process, 26, 185-201,
- CÜCELOĞLU, D.: (1994) **İnsan Ve Davranışı**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 5. Basım,

- ÇUHADAROĞLU Çetin, F.: (1886) **Genclerde Benlik Saygisi ile İlgili Bir Araştırma.** XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongre Kitabı .İstanbul: Mimeray Ofset,
- ÇUHADAROĞLU, Çetin, F.: (1990) “**Adolesanlarda Özdeğer Duvusu ve çeşitli Psikopatolojik Durumlarla ilişkisi.**”
Düşünen Adam. 3, 71-75,
- ERIKSON,E.H.: (1968)”**Identity, Youth And Crisis**”
Newyork:Norton and Company Inc.
- ERKAN, G.: (1986) “**Boşanmanın çocukları Benlik Tasarımı Düzeyine Etkisi.**”Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi,
- GANDER, M.J.; Gardiner, H.W.: (1995) **Çocuk ve Ergen Gelişimi.**
cev. Onur, B,Ankara: Imge Kitabevi, 2. Basım, Geçtan, E.:
(1982) **Çağdaş Yaşam Ve Normal Dışı Davranışlar.**Ankara:
Maya Yayıncılık, Güvenç, B.: (1979) **İnsan Ve Kültür.**İstanbul:
Remzi Kitabevi, 3.Basım,
- GARDNER, R.A.: (1974) “**Psychological Aspects of Divorce.**”
American Handbook of Psychiatry I., Ed. Arieti, S., New York:
BasicBooks,
- GEÇTAN,E.: (1989) ”**Çağdaş Yaşam Ve Normal Dışı Davranışlar**”
İstanbul: Remzi Kitabevi,
- GÜVENÇ,B: (1986) **Davranış Bilimleri 3.** Ankara: Anadolu Ün. Açık
Öğretim Fak. Ders Kitapları, Yayın No:106,
- HAMILTON, N.G.: (1988) **Self and Others.** New Jersey: Jason
Aronson Incorporated,

- HETHERINGTON , E.M.: COX. M.: COX,R.: (1978) “ **The Aftermath Of Divorce.**” National Association For the Education Of Young Children, Washington:
- HURLOCK,E.B.: (1986) **Developmental Psychology: A Life Approach.** New Delh: McGraw Hill Publications,
- KAYNAROĞLU,N.: (1984) ‘**2Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Boşanmış Ailelerin Altı Yaş Grubu Çocuklarındaki Psiko-Sosyal Özelliklerinin İncelenmesi.**’ Ankara H.Ün. Sağlık Bilimleri Enstitüsü yayınlanmamış Doktora Tezi,
- KIBRISYASALARI,Av.BarişMamal,Av.Mehmet Şahinoğlu:
(2000)Özdilek Matbaacılık, Lefkoşa
- KRAKOW, K.: (1982) **The Child Development in a Social Context.** London: Addison Wosloy Publishing Company, 3,
- KULKA, R.A.; WEİNGARTEN, 1-I.: (1979) “**The Long-term Effects of Parental Divorce in Childhood on Adult Adjusment.**” Journal of Social Issues. 35, 50-78,
- KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ MAHKEMELERİ (1990-2002) Yıllık Faaliyet Raporu, Yüksek Mahkeme Genel Sekreterliği
- LOWENSTEIN,J.S.,KOOPMAN, E.J. : (1978) **Comparison Of The Self-Esteem Between Boys Living With Single-Parent Mothers and Single-Parent Fathers’** Journal Of Divorce 2,2,195-208,
- MANGIR,M.; ALİSİNAOĞLU,F.: (1993) “**Boşanmış Ailelerden Gelen 17 Yaş Grubu Gençlerin Kendini Kabul Düzeylerinin İncelenmesi.**” Ankara: AnkaraÜn. Ziraat Fakültesi Yayınları: 1310,

- OKUN, NI A.: Sasfv, J.[li (1977)“**Adolescence, the Self-Concept and Formal Operations.**’ Adolescence. XII. 373-379.
- OZANKAYA,O.:(1991)’’**Toplumbilim**’’. İstanbul: Cem Yayınevi.
- ÖZKALP,E.: (1986) **Davranış Bilimleri 2**. Ankara: Anadolu Ün. Açık Öğretim Fak. Ders Kitapları, Yayın No: 106,
- ÖZTÜRK, O .: (1983) **Ruh Sa~li~i ye Hastalıkları**. Ankara: Nleteksan,
- PARDECK,J.;IZIKOFF,E.: (1983)’’**Comparitive tudy Of The Self-Concepts Of Adolescents from Intact and Non-Intact Families**’’Personality And Individual Differences 4,5,551-553,
- PARISH, T.S.: TAYLOR,J.C.: (1979) ’’ **The Impact Of Divorce and Subsequent Father Absence on Children’s and Adolescent’s Self-Concepts**’’ Journal of Youth and Adolescence.8,4,427-432,
- RASCHKE,H.J.,RASCHKE V.J.: (1979)’’**Family Conflict And Children’s Self-Concepts: A Comparison Of Intact And Single-Parents Familise**’’ Journal Of Marriage and The Family 41,367-374,
- ROSENBERG,. NI.: (1965) **Society and the Adolescent Self-Image**. Princeton, New Jersey: Princeton University Press,
- RUTTER, M.; L-lersov L.: (1987) **Child and Adolescent Psychiatry**. Oxford: Blackwell Scientific Publications, Second Edition,
- SALK, L.: (1995) **Bebeklikten Yetişkinliğe Çocuğun Duygusal Sorunları**. İstanbul: Remzi Kitabevi,6.Basım,
- SANTROCK,J.W.: (1983) **Life-Span Development**. Iowa: C. Brown Company Publishers,
- SARAN. N.: (1991) “**Aile Hayati ye Toplum.**” Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Aile Yazıları 3, 135-143,
- SCHICKEDANZ. J.A.; SCHICKEDANZ, D.T.: (1982) ‘**Toward**

- Understanding Children Little.** USA: Brown Company,
- STAGNER,R.: (1961) **"Psychology of Personality.**New York: McGraw Hill Book Company.
- ŞAHBAZ,Ü.: (1994)" **Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkiler"** Yaşadıkça Eğitim. İstanbul: Sayı:37.
- TANALTAY, S.: (1990) **Çocuklar Ağlamasın.** İstanbul: Tekin Yayınevi,2.Basım,
- TEZCAN, N.: (1981) **Ku~aklar çati~masi.** Ankara: Kad[o~lu Nfathaasi.
- YAVUZER,H.: (1995) **Çocuk Psikolojisi.** İstanbul: Remzi Kitabevi,12. Basım,
- YAVUZER, H.: (1982) **"Dağılmış ve Huzursuz Aile Ortamlarının çocuklardaki Uyum ve Davranış Bozukluğuna Etkisi."** Aile ve coc~ik. İstanbul: Ak Yavinlari, Sayı: 2, 66-70,
- YÖRÜKOĞLU, A.: (1980) **Çocuk Ruh Sağlığı.** Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,3.Basım,
- YÖRÜKOĞLU,A.: (1990) **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk.** Ankara: Aydın Kitabevi yayınları , 1983 Tanaltay, S.: Çocuklar Ağlamasın. İstanbul: Tekin Yayınevi,2.Basım
- YÖRÜKOĞLU, A.: (1985) **Gençlik çağı.** Ankara: Tisa Matbaast,
- WALCZAK.Y, BURNS.S:(1990)"**Boşanma Ve Çocuk Üzerine Etkileri"** Çev. Ersevrim İsmail,İstanbul, Özgür Yayınları ,
- WALLERSTEIN, J.S.; Kelly, J.B : (1975) **"The Effects of Parental Divorce: Expericences of the Preschool Child."** Journal American Academy Child Psvciatry. 14. 600-616,
- WALLERSTEIN, J.S.; Kelly, J.B.: (1980) **Surviving the Brake up: How Children and Parents Cope with Divorce.** New York:

Basic Books,

WALLERSTEIN, J.S.: Kelly,J.B.: (1979) **Divorce And Children.**

Basic Handbook Of Child Psychiatry. New York: Basic Book

Inc., Nelson,R.: (1982) “**Danışma Psikolojisi Kuramları**”

Ankara: 72 TDFO Ltd.Tt.

EK 1 : KİŞİSEL BİLGİ ANKETİ

1. Yaşınız?

- a) 12
- b) 13
- c) 14
- d) 15
- e) 16

2. Cinsiyetiniz?

- a) Kız
- b) Erkek

3. Annenizin yaşı?

- a) 25-29
- b) 30-34
- c) 35-39
- d) 40-44
- e) 45-50
- f) 50-+

4. Babanızın yaşı?

- a) 25-29
- b) 30-34
- c) 35-39
- d) 40-44
- e) 45-50
- f) 50-+

5. Annenizin eğitim durumu?

- a) İlkokul
- b) Ortaokul
- c) Lise
- d) Üniversite
- e) Diğer

6. Babanızın eğitim durumu?

- a) İlkokul
- b) Ortaokul
- c) Lise
- d) Üniversite
- e) Diğer

7. Ailenizin ekonomik durumu?
- a) Üst
 - b) Ortanın üstü
 - c) Orta
 - d) Ortanın altı
 - e) Alt
8. Anneniz sağ mı?
- a) Evet
 - b) Hayır
9. Babanız sağ mı?
- a) Evet
 - b) Hayır
10. Anneniz ve babanız birlikte mi yaşamaktadırlar?
- a) Evet
 - b) Hayır
11. Boşandılar ise, kiminle kalmaktasınız?
- a) Evet
 - b) Hayır
12. Boşandılar ise, üvey anneniz var mı?
- a) Evet
 - b) Hayır
13. Boşandılar ise, üvey babanız var mı?
- a) Evet
 - b) Hayır
14. Boşandılar ise, üvey kardeşiniz var mı?
- a) Evet
 - b) Hayır
15. Ayrı olduğunuz ebeveyni görme sıklığınız nedir?
- a) Haftada 1-2 kez
 - b) İki haftada 1-2 kez
 - c) Ayda 1
 - d) Diğer

EK 2 : ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

A Benlik Saygısı

1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum
 - a) Çok Doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok Yanlış
2. Bazı olumsuz özelliklerim olduğumu düşünüyorum
 - a) Çok Doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok Yanlış
3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim
 - a) Çok Doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok Yanlış
4. Ben de diğer insanların birçoğunun varabildiği kadar birşeyler yapabilirim
 - a) Çok Doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok Yanlış
5. Kendimden daha fazla duyacak fazla şey bulamıyorum
 - a) Çok Doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok Yanlış
6. Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim
 - a) Çok Doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok Yanlış
7. Genel olarak kendimden memnunuz
 - a) Çok Doğru
 - b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok Yanlış

8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.

- *a) Çok Doğru
- *b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok Yanlış

9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.

- *a) Çok Doğru
- *b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok Yanlış

10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.

- *a) Çok Doğru
- *b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok Yanlış

B. Kendilik Kavramı Sürekliliği:

11. Kendiniz hakkındaki düşünceniz çok sık değişir mi?

- *a) Çok Değişir
- b) Zaman zaman değişir
- c) Çok az değişir
- d) Hiç Değişmez

12. Hiç kendiniz hakkında bir gün bir görüşe, başka bir gün daha farklı bir görüşe sahip olduğunuzu fark ettiğiniz oldu mu?

- *a) Evet, sık sık olur
- b) Evet, bazen olur
- c) Evet, nadiren olur
- d) Hayır, hiç olmaz

13. Kendim hakkındaki görüşlerimin çok çabuk değiştiğini farkettim.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

14. Kendim hakkında bazı günler olumlu, bazı günlerse olumsuz düşüncelere sahip oluyorum.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

15. Şu günlerde kendim hakkındaki görüşlerimi hiçbir şeyin değiştiremeyeceğini düşünüyorum.

- a) Doğru
- *b) Yanlış

C. İnsanlara Güvenme

16. Başınıza gerçekten birşey geldiğinde kimse sizin durumunuzla pek ilgilenmeyecektir.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

17. İnsan doğasında yardımlaşma gerçekten vardır.

- a) Doğru
- *b) Yanlış

18. Bazı kişiler insanların büyük çoğunluğunun güvenilir olduğunu, bazıları ise insanlarla ilişkilerde çok güvenilmeyeceğini söylerler. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

- a) İnsanların çoğuna güvenilebilir
- *b) İnsanlarla ilişkilerde çok güvenilmez

19. Dikkatli davranmazsanız insanlar sizi kullanacaktır.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

20. İnsanlar daha çok başkalarına yardım etmeye mi, yoksa kendi çıkarlarını düşünmeye mi eğilimlidirler?

- a) Başkalarına yardım etmeye
- *b) Kendi çıkarlarını düşünmeye

D. Eleştiriye Duyarlılık

21. Eleştiriye karşı ne kadar hassassınızdır?

- *a) Çok fazla hassas
- b) Oldukça hassas
- c) Az hassas
- d) Hasas değil

22. Eleştiri ya da azarlama beni çok fazla incitir.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

23. Yanlış yaptığınız birşey için biri size gülerse veya suçlarsa ne kadar rahatsız olursunuz?

- *a) Çok fazla rahatsız olurum
- *b) Oldukça rahatsız olurum
- c) Rahatsız olmam

E. Depresif Duygulanım

24. Genelde ne kadar mutlusunuzdur?

- a) Çok mutlu
- b) Mutlu
- *c) Pek mutlu değil
- *d) Çok mutsuz

25. Genelde oldukça mutlu bir kişi olduğumu düşünüyorum.

- a) Doğru
- *b) Yanlış

26. Genç olarak kendinizi neşeli bir ruh hali içinde mi, yoksa neşesiz bir ruh hali

içinde mi hissedersiniz?

- a) Çok neşeli ruh halinde
- b) Oldukça neşeli ruh halinde
- *c) Ne neşeli ne de neşesiz ruh halinde
- *d) Oldukça neşesiz ruh halinde

27. Hayattan çok zevk alıyorum.

- a) Doğru
- *b) Yanlış

28. Ben de mutlu gördüğüm diğer kişiler kadar mutlu olabilmeyi isterdim.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

29. Kendinizi kederli ve karamsar hissettiğiniz olur mu?

- *a) Çok sık
- *b) Sık
- *c) Arasira
- d) Nadiren
- e) Hiçbir zaman

F. Hayalcilik

30. Çoğu zaman başka birşey yapmaktansa oturup hayal kurmayı tercih ediyorum.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

31. Bana hayalperest denebilir.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

32. Zamanımın büyük kısmını hayal kurmakla geçiririm.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

33. Gelecekte nasıl bir insan olacağınız konusunda hayal kurar mısınız?

- *a) Çok sık
- b) Bazen
- c) Nadiren

G Kişiler Arası Tehdit Duygusu.

34. Ulusal veya uluslararası önem olan bir konuda görüşünüzü belirttiğinizde size gulerlerse ne hissedersiniz?

- *a) Çok incinirim ve rahatsız olurum
- *b) Biraz incinirim ve rahatsız olurum
- c) Beni pek fazla etkilemez

35. Ulusal veya uluslararası konular tartışıldığında genellikle kömü itlenim olarak birşey söylemektense, hiç birşey söylememeyi tercih ederim

- *a) Doğru
- b) Yanlış

36. Toplumsal konularla ilgili tartışmalarda insanları kızdıracak birşey söylemektense, hiçbirşey söylememeyi tercih ederim

- *a) Doğru
- b) Yanlış

H. Tartışmalara Katılabilme Derecesi

37. Uluslararası konuları tartışır mısınız?

- *a) Pek çok
- *b) Oldukça
- c) Çok az
- d) Hiçbir zaman

38. Arkadaşlarınızla birlikte uluslararası konuları tartıştığınızda tutumunuz nasıl olur?

- a) Sadece dinlerim
- b) Arada bir görüş belirtirim
- *c) Konuşmaya eşit oranda katılırım
- *d) Diğerlerini ikna etmeye çalışırım

I. Psikik İzolasyon

39. Yalnız bir insan olmaya eğilimli misinizdir?

- *a) Evet
- b) Hayır

40. İnsanların çoğu sizin nasıl biri olduğunuzu bilirler mi, yoksa çoğunun sizi gerçekten tanımadığını mı düşünürsünüz?

- a) Çoğu benim nasıl biri olduğumu bilir
- *b) Çoğu beni gerçekten tanımaz

J. Psikosomatik Belirtiler

41. Hiç uykuya dalmama ya da uykunun sürekliliği konusunda sorunlarınız olur mu?

- *a) Sık sık
- *b) Bazen
- c) Nadiren
- d) Hiçbir zaman

42. Hiç ellerinizin sizi rahatsız edecek kadar titrediği olur mu?

- *a) Sık sık
- *b) Bazen
- c) Nadiren
- d) Hiçbir zaman

43. Hiç sizi rahatsız edecek kadar sinirliliğiniz olur mu?

- *a) Sık sık
- *b) Bazen
- c) Nadiren
- d) Hiçbir zaman

44. Hiç sizi rahatsız edecek kadar çarpıntı hissettiğiniz olur mu?

- *a) Sık sık
- *b) Bazen
- c) Nadiren
- d) Hiçbir zaman

45. Hiç sizi rahatsız edecek kadar başınızın içinde basınç hissettiğiniz olur mu?

- *a) Sık sık
- *b) Bazen
- c) Nadiren
- d) Hiçbir zaman

46. Şu sıralar hiç tımsık yiyor musunuz?

- *a) Sık sık
- *b) Bazen
- c) Nadiren
- d) Hiçbir zaman

47. Egzersiz veya çalışma zamanları dışında hiç sizi rahatsız edecek kadar nefes darlığı hissettiğiniz olur mu?

- *a) Sık sık
- *b) Bazen
- c) Nadiren
- d) Hiçbir zaman

48. Hiç sizi rahatsız edecek kadar ellerinizde terleme hissettiğiniz olur mu?

- *a) Sık sık
- *b) Bazen
- c) Nadiren
- d) Hiçbir zaman

49. Hiç rahatsız edici baş ağrıları çeker misiniz?

- *a) Sık sık
- *b) Bazen
- c) Nadiren
- d) Hiçbir zaman

50. Hiç rahatsız edici kabuslar görür müsünüz?

- *a) Sık sık
- *b) Bazen
- c) Nadiren
- d) Hiçbir zaman

K Ana-Baba İlgisi

51. Siz 1 - 11 yaşlarındayken anneniz arkadaşlarınızı tanır mıydı?

- a) Hepsini tanırdı
- b) Çoğunu tanırdı
- *c) Bazılarını tanırdı
- *d) Hemen hemen hiçbirini tanımazdı

52. Bu dönemde babanız arkadaşlarınızı tanır mıydı?

- a) Hepsini tanırdı
- b) Çoğunu tanırdı
- *c) Bazılarını tanırdı
- *d) Hemen hemen hiçbirini tanımazdı

53. 5-6. sınıflarda karneniz iyi olduğunda anneniz çoğu zaman ilgilenmezdi.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

54. 5-6. sınıflarda karneniz iyi olduğunda babanız çoğu zaman ilgilenmezdi.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

55. 5-6. sınıflarda karneniz kötü olduğunda anneniz çoğu zaman ilgilenmezdi.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

56. 5-6. sınıflarda karneniz kötü olduğunda babanız çoğu zaman ilgilenmezdi.

- *a) Doğru
- b) Yanlış

57. Sizce diğer aile bireyleri sizin söylediğiniz şeylerle ne kadar ilgilenirler?

- a) Çok ilgilenirler
- b) Oldukça ilgilenirler
- *c) İlgilenmezler

*Puan alıcı yanıtlar

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
MİLLİ EĞİTİM VE KÜLTÜR BAKANLIĞI
GENEL ORTAÖĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı: G.O.Ö 35/2002

27.11.2002

Sn. Mine Çalışkan
 Yakın Doğu Üniversitesi.
 Fen Edebiyat Fakültesi.
 Öğretim Üyesi.

İlgi: 26.11.2002 tarihli yazınız.

İlgi başvurunuzda konu edilen "Boşanmış Aile Çocuklarının Benlik Saygısı" konulu anket soruları Talim Terbiye Dairesi tarafından incelenmiş ve uygulanması uygun görülmüştür.

Ancak anket uygulanmadan önce anketin uygulanacağı okullara bağlı bulunduğu Müdürlüğümüzle istişarede bulunup anketin hangi okulda ne zaman uygulanacağı birlikte saptanmalıdır.

Anket uygulandıktan sonra sonuçların Müdürlüğümüze ulaşması gerekmektedir. Bilgilerinize rica ederim.

Emine BETON
 Müdür

CA/SÖ

Tel : (90) (392) 228 3123
 Fax : (90) (392) 228 3334
 E-mail : ncb@ncc.gov.tr

Tel: (90) (392) 228 3123